

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

A HATODIK FÜZET TARTALMA:

Emich Gusztáv: Írott és nyomtatott könyvek a Budapesten 1876. évi május hóban rendezett műipari- és történelmi emlékkiállításon	261—272
Fraknói Vilmos: Pázmány Péter két munkájának eddig ismeretlen első kiadásai	272—276
Horvát Árpád röpirata	276—282
Magyarország könyvtárainak ismertetése egy német munkában	282—292
Két XVI. századbéli magyarországi zenészeti író ismeretlen munkái	292—294
A magyar irodalom 1876-ban	295—307
Hazai nem-magyar irodalom	307—309
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	309—311
Kimutatások könyvtárakról	311—318
Vegyes közlemények	318—320

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen tέρre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ivnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

IROTT ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK

A BUDAPESTEN 1876. ÉVI MÁJUS HÓBAN RENDEZETT
MŰIPARI- ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKKIÁLLÍTÁSON.

Közli: **Emich Gusztáv.**

A tavasszal rendezett magyar mű- és történelmi emlékek kiállításáról a „Századok“-ban, hazánk legjelesebb műtörténészének ékes tollából, oly kiváló érdekű és annak összességét felölelő tanulmány közöltetett, mely talán csak némely bővebb részletek ismertetését teszi egyáltalában igazolhatóvá.

S így a jelen közlemény annak inkább csak igénytelen pótléka kíván lenni, mely a műipari kiállításon volt irott s nyomtatott könyveknek, valamint néhány kiválóbb kötésnek részleteiből ismertetését célozza.

Már a kiállítás első teremében a b. Jeszenák Jánosné úrhölgy által pozsonyi könyvtárából küldött érdekes könyveket találunk, melyek egy része a báróné hazafias nagylelkűségéből azóta a nemzeti muzeum kincseit szaporítja.

Ezek közt Francesco Venerio doge követutasításai 1547-ből, csinos kiállítású, kis negyedréthű hártýairat. A címlapot egészen kép foglalja el, Sz. Mária a trónon, elötte az adományozó s a háttérben a hullámozó tenger. A codex mint egyik kiválóbb velencei miniatúr festő jól fentartott műve, igen értékes. Továbbá latin szövegű szent elméletek, 1494-dik évben hártýára írva, gót betűkkel. A nyolczadréthű kéziratban több csinos, de csak közészerű ügyességű német művészre mutató diszítványokkal és történelmi jeleneteket ábrázoló kis képecskéket befoglaló aranyos és színes kezdőkkel.

B. Jeszenák úrhölgynek legérdekesebb küldeménye azonban kétségkívl, az egykorú bekötésben levő Luther-Biblia volt, melyet Wittenbergában 1576-ban Hans Krafft nyomtatott, ki né-

melykor akkori divat szerint Crato-nak is írta magát. Ezen fametszetekkel illusztrált biblia főértékét a szép, festett bőrkötés képezi, melyenek igen ritkán fordulnak elő még Némethouban is s melyeknél csak a majdnem egykorú francia Grolier-féle kötések szebbek.

A könyv vöröses borjúbőrbe van kötve, gazdag rajzolatú vak és aranyozott nyomattal. A főkeret rajza erősen domboruan van nyomva s azután vörös, kék és fehérre kifestve. A mellső könyvtáblán Luther Márton, kezében a bibliával, a hátsó táblán Melancton egész alakjai dombornyomatban láthatók. Luther alakja a mellső táblán azonkívül még ki is van festve. A könyv sarkain egyszerű gombalakú fémerekek állanak s a két bronz csat, csinos rajz után készült.

Ezek szomszédságában állította ki a vasmegyei régészeti egyesület, a nyomtatás ideje szerint a hatodik német biblia egykoruan színezett nagyobb töredékét. E biblia nagy ívrét alakú, újgót vagy helyesebben svabachi betűkkel van nyomtatva, két hasábosan, hasábonként 51 sorral és 73 igen naiv felfogású s kezdetleges kiviteli fametszvénynyel, melyek azonban többször és külön helyeken fordulnak elő a szöveg közt. A teljes példány, melynek levelei római számokkal vannak jegyezve, 321 és 332 számozott levelet tartalmaz.

Ezen bibliát Ágostában (Augsburg) Zainer Günther 1477-ben nyomatta.

Ugyanazon egyesület tulajdona a Hardouin által 1534-ben Párisban hártýára nyomtatott „Horae beatae Mariae Virginis“ szépen miniatur módjára kifestett példánya, kis 16-odréthben. A „Livres d' Heures“-ök hártýára nyomtatva a párisi XVI. század elejebeli nyomdászok kiváló különlegességét képezi; e könyvek alakjai a negyedréttől a legkisebb 16-od rétig váltakoznak s az akkori idők legkiválóbb művészeinek fa- és ércmetszetű rajzaival s kezdőivel voltak díszítve.

Ily „Livres d' Heures“-ök többnyire az „enlumineurs“-ök, illuminátorok czéh tagjai által a még mindig igen drága eredeti hártýakéziratok módjára, miniaturában kifestettek s ilyenek a nagyobb közönség számára is olcsóbbakká és hozzáférhetőbbekké tétettek. Mint ilyenek kiadói Hardouin-en kívül, még Simon Vostre, Thielman Kerver, Jehan Petit s mások lettek híresek.

A XV-ik századbeli művész izlésű könyvkötészet egyik ritkább minőségű művének tekinthetni, a gr. Keglevich István tulaj-

donát képező „*Petrarca cum commentario*“ 1492-diki kiadása, melynek bekötésének háta és mellső táblája fapréseléssel és elefántesont faragványokkal van díszítve. A tábla keretje dombormívű lombozatot mutat s elefántesontból van faragva, a nagyobb négyszögű fából préselt középtábla pedig tánczolóok csoportját ábrázolja domborműben.

Szintén az első teremben találjuk a gr. Festetich Tassziló által kiállított s a keszthelyi hirneves könyvtár fődíszét képező Kinizsi Pálné imakönyvét, vagy helyesebben „*Boldog Asszony hóráit*“.

Ezen egészen magyar nyelven, rideg gót betűkkel hártýára írott s képpel valamint számosabb arany és színekben pompázó kezdőkkel és keretekkel díszített 16-od rétű imakönyv, 10—15 ctmtr. nagyságú, 208 hártýalevélből áll s minden lapon 15 sor foglal helyet.

Mind nyelvezeténél, mind paleographiai külsejénél fogva, reánk magyarokra rendkívüli beccsel bír.

E teljesen és igen jó karban fenmaradt codex ritka szép finom hártýára van írva s talán nincs más magyar codex, mely ily gazdagon van miniatur képpel és igen csinos, magyar zamatú műizléssel készült keretekkel és kezdőbetűkkel díszítve. Igaz, hogy a második lapon található kép, mely a bold. Szűzet a holdból nőve mutatja, valamint a helyenkint előforduló egyéb díszítmények, az egykorú olasz, francia vagy német ilyféle műremekekkel nem vetekedhetnek. Azonban igenis arról tanuskodnak, hogy a folytonos harci zaj daczára zárdáink magyar szerzetesei is elég ügyesen gyakorolták a könyvfestészetet, sőt, hogy a népünk körében talált nemzeti izlést, melyet színellentétek és a díszítésül alkalmazott növények természetes utánzása jellemez, elég szerencsésen iparkodtak műveikben érvényesíteni és fejleszteni.

A codex korára nézve, Toldy Ferencz, ki azt mint Festetich-codexet ismertette, azon nézetben volt, hogy annak korát 1493-ra lehet tenni, miután a 178-dik lapon „Pál uram betegségérül“ szerzett imádság ez időre mutat, s irányadó évszám nem fordulván elő a codexben, ezen kormeghatározásban eléggé lehet megnyugodni.

Mindenesetre, felőtöl véletlen, hogy épen a Magyar Benigna, később Kinizsi Pálné, számára készült két magyar ájtatossági könyv maradt reánk, pedig e szép és szenvedélyes asszony nemcsak a

breviariumát lapozgatta s olvasóját forgatta, de mint szerencsétlen harmadik férje, Kerekynek, sorsa mutatta, még a hitvestársa véréből párolgó gyiloktól sem rettent meg!

Az említett másik magyar imakönyv a m. tud. Akadémia birtokában levő Czech-codex, vagy Magyar Benigna, özv. Kinizsi Pálné imakönyve, mely 1513-ban íratott M. frater által, ki azt hihetleg a nagy-vázsoni pálosok zárdájában készítette. Azonban ezen könyv újabb korának daczára, sem az írás szépsége, sem pedig a miniatura ékítés tekintetében a Festetich-codexsel nem vetekedhetik. Ez utóbbinak paleographiai műbecse minden esetre kiváló s középkori szerzeteseinket az akkori művészet elég magas színvonalán állóknak tünteti fel.

A mennyire futólagos áttekintés után ítélhetni, a két codex nyelvezete és helyesírása is különbözik s így méltán nagy érdekléssel várhatjuk a Festetich-codex tüzetes ismertetését és eredetének lehető kimutatását, mely munkához fáradatlan buvárunk főt. Rómer Flóris apát úr az előmunkálatokat már is a t. Akadémiánál kezdeményezte.

A „Boldog Asszony Hórái“ külön czimlap nélkül az 1-ső lapon kezdődnek „E t h kezdeth nek B o d d o g a z z o n h o r a i j,“ stb. kisebb gót írással írva. A 2-dik lapot, egy egész keret, virágokból fonva és arany csillagokkal ékítve foglalja körül, melynek alsó részét a két angyaltól támogatott Magyar és Kinizsi czimerek képezik. A keret felső jobb sarkában arany alapú miniatura látható, mely a bold. Szűzet a kis Jézussal karján ábrázolja. Itt kezdődik a szöveg „J E w e t h e k e r e w l y e n k I s t e n n e k [w y g a d y o n k] [m y y d w e s s e e g e s] w r o n k n a k,“ stb. nagyobb alakú rideg barátírásban, mely a 413-dik lapig egyforma jellegét megtartja.

A díszesebb, és palaeographiai becsüknél fogva érdekesebb kezdők, a 83-dik lapon V-betű, nagy virágokból képezett kerettel, mely izlésére nézve egészen magyaros; továbbá a 365-dik lapon J-betű, egészen felrakott aranyból, négyszögletes virágalapon, mely szintén kiváló szépnek mondható.

Az eredeti kézírás Sz. Gergely pápa imádságával végződven, újabb kézzel áll a 414-dik lapon „Szent János Evangelista könyvének elei“, melylyel a codex végirat nélkül végződik.

A codex kötése egyszerű barna bőr, de nem egykorú.

Szintén a Festetich-codex mellett egy kis 16-od réttű, csinos íratú török kézirat volt kiállítva, mely a török naptár szerint a 927-dik évben íratott, tehát a mi naptárunk szerint 1511-ben.

Szomszédságában a pozsonyi czinöntők mesterkönyve 1643-ból, kis 4-rétben fantastikus czimerekkel, mint azok a középkorban több ezéheknél divatoztak. A pozsonyi muzeum állította ki.

Mint a nyomdai incunabulumok kiváló példányát, még gróf Festetich Tasziló készthelyi könyvtárából Cicero-t commentárral kell említeni, melyet Velenczében Valdarfer Kristóf 1471-ben igen szépen nyomtatott s ezen nyomdász legelső művei közé számtatik.

A második teremben az erdélyi muzeum által kiállított két nyomtatott imakönyvet találtuk; mindkettő meglehetősen gyarló izlésű áttört ezüst mivű kötésben, bársony alappal. Az egyik a czimer szerint a Tököly családé, a másik a Pekry család tulajdona volt. Az imakönyvek kötésének nagy hasonlósága, arra enged következtetni, hogy ilyenek azon korban közkedveltségűek lehettek nagyuri családainknál.

Nagy érdekléssel birtak itt Selmeczbánya városának régi városi- és bányajogát tartalmazó könyvei, melyeket Wenzel Gusztáv tr. a „Jahrbücher der Literatur“, Bécs, 1840, CIV-dik kötetében tüzetesen ismertetett.

Selmecz városa e régi jogkönyvéből négy példányt bír, melyek közül azonban kettő XVI-odik századbéli jelentéktelenebb másolat, a kiállított két példány azonban régibbnek látszik, sőt Wenzel tr. úr azokat XIV-dik századbelieknek tartja. Az egyik, úgy látszik, a város díszpéldánya volt, vörös bársonyba van kötve, igen szép mivű ezüst lombékítményű sarkfoglatokkal és kapcsokkal, középen a köldökfoglat helyén a városnak czimere ezüsből, még az egykori zománcznak nyomait mutatva.

A kötés igen izlésesnek mondható és valószínűen a XVI. század második felében készülhetett.

A könyv nagysága 30—40 centimeter, finom hártýára gót betűkkel van írva és számos miniatura képecskékkel és kezdőkkel ékítve, melyek közül a címlap, mely a megfeszített üdvözítőt ábrázolja, a kínszenvedésre vonatkozó allegorikus renaissance keretben, kiváló figyelmet érdemel. Ezen címkép alsó baloldalán az 1572. évszám világosan olvasható s ha a miniaturák rajzát és egész kezelését vizsgáljuk, csakugyan hajlandóbbak lehetünk ezeket inkább XVI. századbéli renaissance olasz vagy legalább ily traditiót követő művész munkájának tekinteni, mintsem korábbiak.

A másik példány hasonló nagyságu, azonban néhány festett ezimeren s a megfeszített üdvözítő képén kívül, kezdőket s miniatúr képeket nem tartalmaz, hanem ezek számára a helyek üresen maradtak.

Talán ezen körülmény figyelembe vétele adja a legjobb magyarázatot az előbb említett diszpéldány miniatúr ékítéseire nézve is, hogy t. i. ámbár a hártýairat a XIV. század végéról vagy a XV. század elejéról származhatik, a díszítésre szánt és üresen hagyott helyek csak későbbben a XVI. században lettek valamely ügyesebb „miniator“ által kifestve, valamint akkor készülhetett a díszpéldány mostani szép kötése is.

A harmadik termen, melyben könyvek kiállítva nem voltak, áthaladva, elértük a negyedik és utolsó termet, melyben az egyháznagyok kiállításában a könyvkedvelő valóságos kincs halmazra talált.

Itt elsöben is a györi székesegyház által kiállított legnagyobb ívrét nagyságu Antiphonale vonta magára figyelmünket.

Ezen könyvóriás, mely már többször volt tüzetesen ismertetve, 80 centiméter magas, 50 centiméter széles, 179 és 139 hártýára írott levélből áll s a legnagyobb alaku könyvek közé sorolható. A könyv Römer szerint két hiányos alkatrészből áll; az első rész a vasárnapi és ünnepi antiphonákat tartalmazza, a második az ünnepeket Anna napjától Jeromos napjáig. A codex hártýája igen finom és eléggé fehér; a két színben írt hangjegyeken kívül igen szép kezdökkal és oldalkeretekkel ékeskedik, melyek nagyobbára mind a sz. írásokból vett történeti képecskéket (initialis historiées) tartalmaznak s ámbár ha compositiójuk nem is áll az akkori legjobb művek színvonalán, de a kivitel tekintetében a siénai iskola remekjei közé sorolhatók.

Hogy ezen györi Antiphonale valamint a hozzá hasonló és egykorú esztergomi Bakács-féle, magyar egyház számára készült, kétséget sem szenvedhet, miután bennök Szt. István király és Szt. László ünnepe is előfordul, jellemző miniatúr képpel illusztrálva.

A könyv írásának korát az 1467—1493. évek közé helyezik.

Az Antiphonale kötésének egykoru bronz sarkai, kerete és középfémere kiváló műértékkel bírnak. A mellső tábla sarkain a négy evangélista, középen a bold. Szűz, a hátsó tábla sarkain pedig keresztelö és evang. sz. János, sz. Jeromos és sz. László király lovon

kopját vetve, vannak szép domborműben ábrázolva. A könyv bőrkötése 1873-ban stylszerűen és igen ügyesen lett megújítva.

Ugyancsak a győri egyházmegyéből volt még kiállítva két kéziratós könyv. Az egyik „Blondi Foroliviensis Viri Clarissimi Romae instauratae libri III. Florentiae 1467.“ Ez kisebb 4-rét alakú, finom hátyára, a Corvin- és Medici-codexek szokásos cursiv írásával van írva s több csinos, kisebb kezdőkkel ékesített. A czimlapon levő Hollós Mátyás czimere, ezen codexet mint a budai Corvina könyvtárhoz tartozót igazolja s jelenleg a győri székesegyház tulajdona.

A másik Petrus Lombardus munkái, XIII-dik századbeli, gót írású hártya-codex, mely a győri papnövelde sajátja.

Érdekeltséget keltett Zápolya János és Báthory Zsigmond fejedelmek könyvtáraiból származó két baseli nyomtatvány. A bennük található „ex libris“-ek, valamint a kötések puritán egyszerűsége, szemben az akkori más európai fejedelmeknek pazar fénybe ruházott könyvkincesével, önkéntelenül szomorító párhuzamra indítanak.

A hártýára való nyomtatás igen szép példánya, a mohácsi vészben elhullott Perényi Ferencz, tudós nagyváradi püspök tulajdonában volt „Missale secundum eorum alme eccles. Strigoniensis“, melyet Velenczében Johannes Emericus de Spira 1498-ban Paep János budai könyvkereskedő számára nyomtatott. E díszes hártya-nyomat, melynek azonban több papir nyomatú példánya is létezik, később Oláh Miklós esztergomi érsek s több más nevezetes egyháznagy tulajdona volt. A misekönyv számos festett kezdőkkel, díszszélekkel és czimerekkel Naprági Dömötör kalocsai érsek és győri püspök kegyeletessége által lett későbbben ékesítve; csak kár, hogy a festmények a baroque izlés befolyása alatt készültek.

Az előbbieket szomszédságában állította ki a zágrábi tudós Akadémia gyöngyörű Corvina-codexét, mely „Hilarii Pictaviensis episcopi de sancta Trinitate“ című művet tartalmaz. A nagyobb 4-rét alakú codex igen finom fehér hártýára, a szokásos szép cursiv írással van írva s a florenzezi másolók műveinek egyik kiváló maradványa.

Különösen a czimlap díszkerete, melybe Hollós Mátyás czimere van befoglalva s a keretet élénkítő számos kis emberi alakok meszteri kivitele, ugy a szöveg kezdetén álló C-kezdő Hilarius prédikáló alakjával, e művet a reánk maradt Corvina-codexek kitünőbbjei közé soroltatják.

Ugyanitt láttuk a zágrábi székesegyház tulajdonát képező, hihetőleg XIV. századbeli szép latin codexet, mely a szentírás több részét magyarázatokkal együtt tartalmazza. A hártya kevésbé sárgás, az írás rideg gót, sok rövidítésekkel, és két hasábos; azonban a codex főbecsét az igen jól fenmaradt számos kezdő és gazdag keret képezi, melyek gót izlésben rajzolva, számtalan kis alak csoportozatokat tartalmaznak, s naiv felfogásuk és színhatásuknál fogva igen érdekesek.

A miniaturák kezelése német vagy németalföldi művészre enged következtetni.

A XVI-dik század elején nálunk használatban volt egyházi szerkönyvek igen érdekes példánya, a zágrábi misekönyv papiros nyomata. A misekönyv helyes címe „*Liber iste Missalis secundum ritum et communem observantiam Alme Ecclesie Zagradiensis, Goricensis vulgariter nuncupatur.*“ Az ívrétű könyv 41 sorozatlan levél és 285 lapból áll, sok fametszetű kezdőkkel és keretekkel van illusztrálva, melyek az e korbeli jobb olasz műtermékekhez tartoznak. Az utolsó sorozatlan lapon Magyarország czimere látható; e lap előtt egy az egész oldalt elfoglaló igen érdekes fametszetű czimkép, mely a középen trónon ülve a bold. Szűzet mint Magyarország védasszonyát ábrázolja, mellette Sz. István, Sz. Imre szlavoniai herceg és Sz. László magyar király alakjai. A kép alatt jobbra a magyar három fehér polyás és kettős kereszties czimer megfordított rendben áll, balról szintén egy három fehér polyás czimer.

A misekönyv vörös bársonyba van kötve. A végirat szerint e könyvet Mür János zágrábi polgár saját költségén Velenczében a kölni eredetű Lichtenstein Péter nyomdász által 1511-ben nyomatta. Mür János a németországi Kopfstainból eredő Mür György, később zágrábi polgár fia volt, ki szintén könyvkiadói üzletekkel foglalkozván, már 1500-ban adott ki egy zágrábi missalet.

Ezen érdekes misekönyvet különben már Podhraczy József akadémiai tag a Magy. Történelmi Tár XIII. kötetében igen behatóan ismertette.

Azonban paleographiai tekintetben méltán a legnagyobb érdeket költötte fel a zágrábi székesegyház kéziratosa hártya misekönyve, szép ezüst dombormivű kötésben.

E kiváló szép misekönyv miniatúr dísz, valóban pazar fényű, a sok nagy kezdőket és széleket nem is említve, számos lapot majd-

nem egészben a legszebb miniatur képek foglalják el. A codex nagysága 40/30 centiméter, a finom hártján a vörös és fekete írás rideg gót jelleggel bír s a rövidítések számosak.

Legnevezetesebb azonban, hogy a könyvben váltakozva előforduló miniaturák két egészen különböző jelleggel bírnak; ugyanis a nagyobb rész a leggazdagabb képzeletről és nagyszabású compositióról tanuskodó képeket mutat, melyekben főképp emberi alakok és csoportozatok fordulnak elő. Ezek határozottan a késő gót izlés befolyása alatt készültek s gyakran igen egészséges művészi humor nyomait viselik magukon. A missale ezen miniatur képei világosan a burgundi festőiskolára utalnak, melynek oly sok szép remekműve őszítetik a nagyobb európai kincstárakban s könyvházakban.

A codex festményeinek ezen része tehát valószínűen a XIV. századból ered.

A festmények másik része kétségkívül az olasz renaissance befolyása alatt álló kiválóbb művész munkája, ki műveiben már inkább az ornamentumra és a tájképre fektette a fősúlyt. Az ily renaissance izlésben készült lapokon fordul elő több ízben Bakács bibornok címere s ebből ezen későbbi díszfestmények korára is elég biztosan lehet következtetni.

A codex festményeinek a korra és izlésre való váltakozó különbözőségét, úgy vélem magyarázhatni, hogy ezen díszmiskönyvnek szánt XIV. századbéli hártjairat, valamelyik kiváló burgundi miniator által részben illusztráltatott ugyan, de, mint az elég gyakran előfordul, a kezdőknek s kereteknek szánt összes üres helyek, már nem ő általa lettek kifestve, mire a Votiv misénél található gót izlésű díszítménynek csak körvonalokban maradt volna is enged következtetni. Ezen kiváló szépségű missale később Bakács birtokába kerülván, ez festette ki a még kitöltetlen kezdőket és kereteket valamelyik kiváló olasz renaissance kori művészszel.

A régibb burgundi festőművész kezétől előforduló legkiválóbb miniaturák: a címnap, melyen gót építményű trónon a sz. Háromság és a bold. Szűz van ábrázolva, alant szentek csoportozatja és sz. Czecezilia, az előtérben az adományozó, kinek fél vörös oroslán, arany pólya és fél fekete csillagból képezett címere püspök süveg-gel van koronázva; kitűnő szépek a vasárnapi misénél nagy H-kezdő, a megtért fiu története, a hajnali és ünnepi misénél található képek, egy P-kezdőben Krisztus születése, a körülmetéltetés, egy E-kezdő-

ben a három napkeleti böles imádása, Lázár feltámadása, a virágvasárnapi misénél az Urnak Jeruzsálembé való bevonulása, a lábmosás, mellette kiváló szép keretben Sz. György viadala a sárkánnyal, stb. Mint sok művészi humorra mutató igen szép miniaturát még sz. Egyed vadászatát és sz. György viadalának másik ábrázolását kell említenem.

Az olasz renaissancekori miniatur festmények közül kiemelendők, az egyházi naptárt követő díszes címmlap a Bakács czimerrel, a Cannonál egy F-kezdő és ugyanott a keresztre feszített Megváltó igen szép tájképi háttérrel, stb. valamint számos gazdag ékítésű renaissance keret és kezdő, melyekben medaillonszerűen templomok, zárdák és várak tájképei igen ügyesen vannak lefestve, melyek közül p. Galgócz várára igen jól reá ismerhetni.

A középkori miniatur festészet ezen remekjét Rómer Floris apát ur zágrábi utja alkalmával tüzetesen tanulmányozta s így remélhető, hogy ez emlék kimerítő műtörténeti leírását közzé is teendő.

Ezen hártýára írott misekönyv későbbi korú vertmivű ezüst táblába van kötve, melynek mellső tábláján dombormű medaillonokban sz. Imre, sz. Erzsébet, sz. Jeromos, sz. István király, sz. Iván horvát remete és Salamon remete király képei, a hátsó táblán pedig sz. Ágoston, sz. Quirin sziszeki püspök, sz. Cajus, dalmát eredetű pápa, sz. László király, a zágrábi egyház alapítója és sz. Budimirus képei láthatók.

Az egyháziak által kiállított könyvek közt még a csornai prépostság birtokában levő „Liber Claustralis de Communione et supulturia conventualium“ című, a XIV. század végétől való esinos hártýa-codexet kell említenem Ezen 16-od réttű, 95 lapból álló latin kézirat, rideg gót irással van írva; a latin szertartások után német szövegű litánia következik s a norimbergi sz. Katalin szűzek zárdájának volt tulajdona. A codexet már Révay ismerte s emlékezik róla. A könyv kötése nem egykorú, hanem barroque izlésű dombormivű ezüst táblákból áll, melyeken Krisztus és sz. Péter a tavon és Lázár feltámadása van ábrázolva.

A műtörténelmi kiállítás, mely a könyvedvelőknek is oly sok érdekes dolgokat gyűjtött egybe, gr. Apponyi Sándor gyűjteményében méltó záradékot talált. Talán felesleges említenem, hogy a gróf ezen gyűjteménye a kiváló amateur és bibliophile egész szakismeretével volt az apponyi könyvtárban őrzött gazdag kincsekből összeválogatva.

Láttuk itt a tudós világ által jól ismert „Codex Ebnerianus“-t, mely kiváló szép, ívrétű hártýára írva Cl. Ptolomaeus Cosmographia-ját tartalmazza, melyet görögből fordított és VIII. Inceze pápának ajánlott Jacobus Angelus. Ezen kitünően fentartott XV-dik századbéli codex legnagyobb nevezetességét a Nicolaus Germanus által készített földabroszok képezik, melyekben a hegyek és szárazok barnára, a tenger s folyóvizek kékre vannak festve miniatúraképen.

A kéziratok között egy kiválóan conservált XI. vagy XII. századi Prudentiuscodex volt, melynek első lapjai még egészen romlatlan izlésű capital-írással, részben arannyal vannak írva, míg többi részei cursiv írásból állanak. A szép és értékes hártýacodex ugyancsak egykorú hártýakötésben van.

Továbbá az igen szép, miniatúrákkal ékített, kis ívrétű codex, Helianus de instruendis aciebus et Onosander de optimo imperatore“ munkákat tartalmazza, mely egész kiállításánál fogva a XV-dik század második felében Florenczben működött másolók és miniatúrfestők kezére mutat, hol Mátyás királyunk és a Mediciek codexei készültek.

Igen csinos a „Horae diurnae“-ket tartalmazó, kis 16-od réttű hártýairat, a XV-dik század végéből, mely igen gazdagon fényes kivitelű miniatúrákkal van díszítve. A képecskék flandriai művészre engednek következtetni, mely körülmény ilyféle ájtatossági könyveknek nem ugyan szépségéből, de értékéből sokat elvon, miután Flandriában a XV. század végén s még a nyomtatás elterjedése után is a XVI-dik század elején, a több száz tagot számláló festő céhek, azokat egészen gyári módra készítették s így rendszeren a képecskék nem egyedül álló, eredeti művészi compositiók értékével bírnak.

Mint szép és ritka hártýa-nyomatok ki voltak állítva: a velencei Aldus 8-réttű kiadásában Homernak Iliasza, évszám nélkül, melyet azonban a könyvészek az 1504. és 1517-diki kiadások közé helyeznek; továbbá a Marchius Jakab által Rómában 1520-ban, ívrét nagyságban nyomtatott, II. Gyula és X. Leo pápák alatt tartott „Sacrum Lateranense Concilium Novissimum“ szép példánya, igen érdekes fametszettel a címlapon és végre a „Heures à l'usage de Paris“ című imádságos könyv 1517-ki kiadása 8-ad réttben, Thielman Kerver által nyomtatva és sok kiváló szépségű metszvényekkel; e példány kifestetlen lévén, a műértők

szemében még nagyobb becszel bír, mert a metszvények minősége tisztán kivehető.

Inkább irodalmi becs tulajdonítható Bethlen Farkas „Historiarum Pannonico Dacicarum libri X.“ Keresdi saját nyomdájában készült ívrétű töredékének, mely Venisocky és Gronchi lengyel írók kezétől pótgjegyzeteket tartalmaz.

Mint az egész műemlékkiállítás egyik maradandó vívmányát kell még említenem, hogy a legérdekesebb kézirati könyvekből s néhány kötésről Dr. Henszlmann egyet. tanár és ft. Bubicz apát urak szakavatott választása szerint igen sikerült fényképi hasonmások készültek Klösz itteni műtermében, mi által a műtörténet iránt érdeklődők igen becses tanulmányi anyaghoz elég könnyen juthatnak.

Visszapillantva a látott érdekes s ritka, kéziratoss és régi nyomatú könyvekre, melyeknek a kiállításra való beküldése inkább a szerencsés véletlennek tudható be, miben országos közintézeink természetesen részt sem vehettek, önkéntelenül azon kívánság által leszünk meglepve, bárha az erre hivatott körök kezdeményezése folytán, mielőbb létesülne az ország fővárosában egy időleges paleographiai kiállítás, melyben a különböző helyeken őrzött e nembeli kincseket s főleg a magyar códexekeket együtt láthatnánk s azok így az összehasonlító és rendszeres tanulmány tárgyául szolgálhatnának. ¹⁾

PÁZMÁNY PÉTER KÉT MUNKÁJANAK EDDIG ISMERETLEN ELSŐ KIADÁSAI.

Közli: **Fraknoi Vilmos.**

I.

A nagyszombati jezsuita collégium régi könyvtárának catalogusában ²⁾ Pázmány Péter munkái között a következő cím olvasható: „Egy keresztény Predikatornak a kassai tanítóhoz íratott öt szép levél. 1609 8°.“

Ezen kiadásból legujabb időkig egy példányt sem ismertünk. Csak azon kiadások voltak ismeretesek, melyek a Kalauz 1613. és

¹⁾ Ezen óhajítás a jövő évben valósulni fog.

Szerk.

²⁾ A budapesti egyetem könyvtárában.

1623-ik évi kiadásaihoz mellékelve jelentek meg, ily cím alatt: „Egy tudakozó praedikator nevével iratott eot level“. (56 ívrétű lap.) ¹⁾

Legujabban Szabó Károly gróf Teleki Domonkosnak geryeszegi könyvtárában felfedezte az első kiadásnak egy teljes és ép példányát. Czíme a következő:

„Egy keresztien predikator to'l. S. T. D. P. P. ²⁾ az cassai nevezetes tanitohoz Alvinczi Peter uramhoz iratot eot szep level. Nyomtattatot G. S. P. G. V. T. A. ³⁾ M. DC. I X.“

Kis 8-adrétű 271 lap.

Nem kevésbé meglepő, hogy a Kalauz mellett kinyomatott öt levél a fennebbi munkának nem változatlan lenyomata, hanem egészen új kidolgozása.

Mindjárt az előszó, mely a Kalauzban az öt levelet megelőzi, az első kiadásban fel nem található.

Minden egyes levél Alvinczihez van címezve. De máskép az első kiadásban és máskép a Kalauz mellett. Összeállítjuk e címeket.

I.

1609.

Az ekesen szollo, es szokatlan beolcseseggel tündeokleo, beocsülletes Alvinczi Peter Uramnak, adassek.

1613.

Az Mézes-nyelvű, s czifra-beszédű Alvinczi Peternek.

II.

Az böcsülletes es tudos tanitonac Alvinczi Peter vramnac.

Az púposon szólló s ékessen beszéllő Alvinczi Peternek.

III.

Az Vr mezienek, es Christus csürinek, vigiazo kerülőienek Alvinczi Peter Vramnak.

Az hangos-szavu Réti Falemalenek, téjel mézzel folyó beszédű Alvinczi Peternek.

IV.

Az megh niomorult Magyar nemzetnek eghő szöuetnekének Alvinczi Peter Vramnak, tulaidon kezébe.

Az meg-nyomorodott Magyar nemzetnek égő s fel-gerjesztő faklyájának, Alvinczi Péternek.

¹⁾ Nem említve a negyedik kiadást, mely 1741-ben Kassán jelent meg.

²⁾ Sacrae Theologiae Doctor Petrus Pazmany.

³⁾ E kezdő betűk értelmét nem határozhatjuk meg. De kétségtelen, hogy a munka Pozsonyban nyomtatott.

V.

1609.

Az Hires neues, neuezetes,
Alvinczi Peterhez.

1613.

Az Calvinus zászlója-alatt
vitézkek csillagának Alvinczi
Peternek.

Ezen címek összehasonlításából is láthatni, hogy az 1613-ik évi kiadásban Pázmány, a magasztaló és hódolatteljes kifejezések még túlzottabb alkalmazása által, a gúny fegyverét élesebben használja. Kitűnik ez még inkább a szövegnek egybevetéséből. Adjuk az első levélnek bekezdését; megjegyezve, hogy a levelek úgy vannak írva, mintha azokat egy kálvinista prédikátor intézné Alvinczihez.

1609.

Az Jehoua Istentől, az eo szerelmes zent fia, az egy ádueozitő Jesos Christus által, kegielmednek zent Lelket kiuánoc:

Tovabba, miuel hogy ez haboru ádeo allapattiának tartoztatása miat, személiem szerént megh nem kereshettem kegielmedet, ketelenittetem leuelem atal megh találnom Meltosagodot, kit hogy io neuen vegien Vrasagod, vgian az Adonai nagy Istenre is kenzeritlec . . . .

1613.

Az Világ tengelye-forgató Jehova Isten, sok esztendőkig jó szerencsésen éltesse Humanitásodat, kedves jó akaró Praedikator Uram. Koporsó miglan-való hiv szolgálatomnak tellyes ajánlása után.

Ez szomorú s bátortalan ádk állapattyának tartoztatasa miatt, kívánatos személyét Dignitásodnak meg nem látogathatván; nem tårhetem, hogy rövid irasomnak olvasásával nem fárasztanám s terhelném sokra-nézõ szemeidet..

Az egész munkában alig van egy pont, mely változatlanul ment volna át a második kiadásba. És az átdolgozás nem szorítkozik ily irányi változtatásokra. Az anyag elrendezése, az érvek és idézetek tekintetében is sokféle, gyakran lényeges különbség van a két kiadás között.

Mindez Pázmány szellemének ritka könnyűségéről és termékenységéről tanúskodik. Nemcsak hogy minden pillanatban készen állott az új támadások ellen új fegyverekkel lépni a csatátérre; hanem régi munkáinak is, új alakban bocsátva közre azokat, mindíg az ujdonság vonzerejét tudta biztosítani.

II.

Czwittinger, Pázmány Péter munkait felsorolva, említi, hogy 1631-ben Pozsonyban egy ily című kis munkát adott ki: „Nyolcz okok miért egy nemes ember a vallását megváltoztatta.“¹⁾

Midőn a nagy főpap életrajzán dolgoztam, hiába kerestem e kiadást könyvtárainkban. Szabó Károly sem találkozott azzal bibliographiai kutatásai közben. A munkának csak későbbi kiadásait ismertük.²⁾

Ujabbán a nemzeti Múzeum könyvtárának egy colligatumában ezen első kiadás egy példánya is előkerült. Címe, melyet az újabb kiadások nem adtak híven, a következő:

„Bizonyos okok, mellyek erejétől viseltetven egy fő ember az új vallások töreből kifeszlet: es az romai ecclesianak kebelébe szállot.

I. Petri 3. v. 15.

Készek mindenkor az elégtételre mindennek valaki Okot kérd tőletek arról a Remenségről mely bennetek vagyon.

Nyomtatattak Posonban.

M. DC. XXXI.

Esztendőben.”

Kis negyedrévét 48 lap.

A XVIII. századbeli kiadások, a helyesírás megváltoztatásán kívül, hű lenyomatai az első kiadásnak. De hiányzik azokban Pázmánynek Nagyszombatból február 2-án, Poppel Évához, Batthyáni Ferencz özvegyéhez intézett ajánlólevele. •

Ebben elbeszéli, hogy e „kisdéd írásra okot ada minap egy fő renden való ember levele, melyben nagy szorgalmatossággal tudakozik más nagy embertől, honnan és mi okból indíttatott régi vallásának elhagyására. Ezt az levelet nekem hozá a kinék szöllott. Hogy a jámbort munkától megmenteném, pennámat kapám, és rövideden a sok ezer közül csak nyolcz okot foglalék írásocskában

¹⁾ Specimen Hungariae Lit. 300. l. És utána Sándor. Magy. könyvesház 261

²⁾ Pozsony, 1671. Kassa, 1735. Győr, 1753. Kolozsvár, 1764 Győr, 1772. (Különös, hogy az 1735. és 1772-iki kiadások a szerző nevét elhallgatják.)

Mivel pedig egyebek is kívánták ezeket látni, és a leírásban sok csorbák estek: nyomtatónak adám, hogy prés alá vegye.“

Végül elég érthetően kifejezést ad reménységének, hogy e munka a protestáns asszonyra nem fog hatás nélkül maradni. „El hiszem — úgy mond — ha figyelmetessen olvassa, nem csudálkozik ez után, ha az értelmes emberek ki mosdanak a Luther és Calvinus metelyéből. Kire hogy a Szent Lélek Kegyelmedet segítse, alázatossan kérem Istenemet.“

HORVÁT ÁRPÁD RÖPIRATA.

(Néhány szó a budapesti m. k. egyetem könyvtárának rendezése és ezimtározása ügyében. Írta Dr. Horvát Árpád, az egyetemi könyvtár igazgatója. Budapest, 1876. 8-rétű 51 lap.)

Könyvtáraink számát és az azokban foglalt könyvkészlet mennyiségét tekintve, Magyarország előkelő helyet foglal el a nyugat-európai országok sorában. De míg ezekben a könyvtártan egész nagy irodalmat mutat fel; nálunk e tudomány ekkoráig még nem talált művelőre.

Horvát Árpád úr munkája nyitja meg a könyvtártan irodalmát hazánkban. És csakugyan leginkább tőle várhattuk ezt. Hisz már gyermekjátékait hazánk egyik legértékesebb és legtervszerűebben gyűjtött könyvtárában üzte. Nagynevű atyja oldala mellett, korán nyílt alkalmá a könyvtártan és könyvészet irodalmával megismerkedni. És midőn az a feladat bízott reá, hogy az egyetem könyvtárát Európa egyik legfényesebb könyvtári palotájában állítsa fel, a kormány kiküldötte Európa nagy könyvtárainak tanulmányozására.

Méltán remélhettük, hogy visszatérve újtájból, mely képessé tette elméleti ismereteit dús tapasztalással egészíteni ki, jelentését közzé fogja tenni, ismertetve az általa felkeresett könyvtárak rendezését és kezelését; hogy majd észlelései alapján tüzetes javaslatokat terjesztend elő a vezetése alatti könyvtár rendezése tárgyában, melyeket hazánk egyéb könyvtárainál is értekesíthettek volna.

Mínhogy e jelentés elmaradt, úgy hittük, hogy az előttünk fekvő füzet fogja azt hozni. De csalódtunk.

Horvát Árpád úr röpirata sem jelentés, sem javaslat; mind a kettőből nyújt ugyan valamit, de feleresztve meddő polemiaiban, mely soha sem objectív, és gyakran a személyeskedés terére téved el.

Alkalmat e fellépésre az szolgáltatott, hogy az egyetemi könyvtár rendezésénél javaslatait nem fogadták el egész kiterjedésükben, és ezektől több pontban eltérő intézkedések történtek.

Resumálva Horvát Árpád úrnak, idézetekkel túlterhelt és kitérések által gyakran megszakított fejtegetéseit, úgy találjuk, hogy a könyvtárban nagy tekintélyei által felállított következő főelveket kívánja a könyvtár rendezésnél szem előtt tartatni:

1. A rendezés és címtározás minden ágában a szakrendszert kell keresztülvinni.

2. A könyvtárnak nem szabad helyhez kötve lenni, minélfogva a könyvek signaturáikat a szakok, és nem a szekrények után kapják.

3. A könyvkészletnek egységes egészet kell képezni, minélfogva külön kézikönyvtár felállítása nem engedhető meg.

4. A szakokon belül a könyveket, a három formatum szerint különválasztva, betűrendben kell felállítani, minélfogva a beékelést, az ugrószámok rendszerét kell elfogadni, nem pedig a folyó számok rendszerét.

5. Háromféle címtárra van szükség: a) cédulacímtárra, b) bekötött könyvekbe vezetett egyetemes betűrendes névecímtárra és c) hasonló módon vezetett szakcímtárrakra.

A füzeten végighúzódó szenvedélyes hang; az indignatio és gúny, melylyel az egyetemi könyvtár rendezéséről szól; a „képtelenség” gyakori emlegetése: a viszonyok körül tájékozatlan olvasót könnyen arra a gondolatra vezetheti, hogy azok, a kik az egyetemi könyvtárnál a rendezési terv megállapítására befolytak, vagy a könyvtárbanról és annak jelezett főelveiről fogalommal sem bírnak; vagy szűklátókörű és könnyelmű emberek, a kik magokat a könyvtárban nagy tekintélyeinek tapasztalatain és szabályain túlteszik, sőt talán azokat becsmérlik is. Hisz reájok vonatkozólag mondja maró gúnynyal: „Hanem hát úgy látszik, hogy a külföldi szakemberek művei nem tartoznak mireánk; hiszen ami azokban van, az mind haszontalan theoria; mi praktikus emberek vagyunk, s egy specificus magyar könyvtártant alapítunk meg! Valóban úgy látszik!!” (15 lap.)

Nem azoknak védelmére, a kiket Horvát Árpád úr megbélyegez, hanem a hazai közművelődés reputációjának érdekében, vissza kell utasítanom e vádat, és ki kell mutatnom alaptalanságát.

Az egyetemi könyvtár rendezési tervének kidolgozása céljából egybehívott bizottság minden tagjai elismerték, hogy a fennebb felsorolt könyvtártani elvek egytől egyig helyesek; tökéletesen egyet-

értettek az iránt, hogy amaz elveknek keresztülvitele mindenekfölött kívánatos volna; és hogy azoktól csak annyiban szabad eltérni, a mennyiben a helyi viszonyok és magasabb érdekek követelik.

Horvát Árpád úrnak kötelessége lett volna ezt constatirozni.

A differentia Horvát Árpád úr és a bizottság között akörül forgott fenn, hogy ő amaz elveket oly megingathatlanoknak tekintette mint akár az anyagi és az erkölcsi világrénd törvényeit, hogy ő azoktól egy hajszálnyira sem akart eltérni, és minden eltérést a tudomány ellen intézett merénylet gyanánt perhorrescált, minélfogva az eltérő intézkedések megbeszélésétől is tartózkodott; minden kérdésre azzal a stereotyp válaszzal szolgálva, hogy vagy el kell fogadni a mit a könyvtártan követel, vagy pedig neki „tökéletesen mindegy akár mi történik.“ És az előttünk fekvő munkában is még a legapróbb részletekben sem enged szabadságot. Például az egyetemi könyvtárban a signatura-paizskákat a könyv hátán legalúl helyezték el; Horvát Árpád úr idéz mindjárt egy francia írot, a ki azt mondja, hogy bizony legfelül kell elhelyezni. Mire komoly arczczal hozzáteszi: „Íme ily balfogásokat követünk el, ha az európai cultur népek könyvtári praxisát nem ismerjük, ha a könyvtártan szakirót behatóan tanulmányozni elmulasztjuk!“ (15. lap.)

Ellenben a bizottság tagjai abból indultak ki, hogy a könyvtártan szabályainak érvényessége csak is a tapasztalás által igazolt czélszerűségön alapszik; következőleg az azoktól való eltérés még van engedve, sőt azt az okosság parancsolja, ha specialis viszonyok között nem mutatkoznának czélszerűeknek.

A mi a bizottság megállapodásának részleteit illeti, azokat a fennebb előadott elvek sorrendjében kívánom ismertetni.

1. A rendezés és czímtározás minden ágában a szakrendszer vitetik keresztül. E czélből, tekintettel a könyvkészlet természetére és a könyvtár specialis feladataira, a fő- és alszakok schemája készült el, melyet az egyetemi karok felülvizsgáltak és kiegészítettek. Jónak látjuk azt e helyen közölni, minthogy más könyvtárak rendezésénél is felhasználható; valószínűleg nagyobb sikerrel, mint a müncheni, melyet a Nemzeti Múzeum könyvtárának rendezésénél fogadtak el.

A. Hittudomány.

Aa. Ó- és ujszövegségi szentírás és magyarázatai.

Ab. Szentatyák munkái és zsinatok.

Ac. Ágazatos hittan, erkölcsstan és vitairatok.

Ad. Lelkipásztorságtan, szónoklattan, egyházi halotti és alkalmi beszédek.

Ae. Egyetemes egyháztörténelem és szentek élete.

(Az egyes országokra vonatkozó külön egyháztörténelmi munkák, ugyszintén a halotti és alkalmi beszédek az illető országok történelmébe lesznek beosztva. — A canoni jog a jogtudomány alá van sorolva.)

B. Jogtudományok.

Ba. Jogtörténelem és encyclopaedia.

Bb. Észjog.

Bc. Római jog.

Bd. Egyházi jog.

Be. Közjog.

Bf. Magánjog és bányajog.

Bg. Polgári törvénykezés és büntetőjog.

Bh. Váltó- és kereskedelmi jog.

C. Államtudományok.

Ca. Politikai (és társadalmi) tudományok.

Cb. Nemzetgazdaság és pénzügytan.

Cc. Statistika.

Cd. Ipar és kereskedés.

Ce. Politikai lapok.

D. Orvosi tudományok.

Da. Boncztan, szövettan, fejlődéstan, élettan és élettani vegytan.

Db. Kórboncztan, kórszövettan, kórtani vegytan, általános kór- és gyógytan, kórjelzéstan és orvosi történet.

Dc. Gyógyszertan, méregtan, különös kór- és gyógytan.

Dd. Sebészet, szemészet és szülészet.

De. Törvényszéki orvostan, törvényszéki vegytan, elmekórtan, közegészségtan, orvosi rendészet és orvosi statistika.

Df. Állatgyógyászat.

E. Mathematica és természettudományok.

Ea. Mathematica.

Eb. Physica, Astronomia és Chemia.

Ec. Természetrájk (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan.)

Ed. Technologia, géptan, építészet, mezeigazdaságtan.

Ee. Hadtudományok.

F. Philosophia, Aesthetica és Paedagogia.

Fa. Philosophia és történelme.

Fb. Aesthetica és művészettan.

Fc. Neveléstudomány.

G. Történelem és földrajz.

Ga. Egyetemes és nemhazai történelem és segédtudományai
(chronologia, diplomatica stb.)

Gb. Hazai történelem és segédtudományai.

Gc. Irodalomtörténet és bibliographia.

Gd. Műtörténet és régészet.

Ge. Földrajz és utazások. (Egyetemes és hazai földrajz, ethnographia, topographia, chorographia, utazások.)

H. Philologia és Literatura.

Ha. Görög és latin nyelv, régiségek, mythologia, irodalomtörténet, commentárok, szótárak.

Hb. Görög és latin írók.

Hc. Összehasonlító és modern nyelvtudomány. (Magyar és külföldi.)

Hd. Magyar irodalom.

He. Germán irodalmak.

Hf. Román irodalmak.

Hg. Szláv irodalmak.

hh. Keleti irodalmak.

I. Vegyesek.

Encyclopaediák és vegyes tartalmú folyóiratok, társulati kiadványok, naptárak, címterek és miscellaneák.

2. A könyvtár nem lesz helyhez kötve. A könyvek a fő- és alszakok betű-jegyeivel signáltaknak.

3. A könyvtár egységes egészet fog képezni. A könyvtárban találató minden könyv czíme ugyanazon címterekben fog helyet találni; azoké is, melyek a kézikönyvtárban vannak elhelyezve.

Ezen kézikönyvtár felállítása ellen indítja Horvát Árpád úr a leghevesebb ostromot. Ezt érthetővé teszi azon nyilatkozata, hogy a kézikönyvtár felállítása „írásbeli megkérdetése nélkül rendeltett el felsőbb helyről, és hozzájárulása nélkül hajtattott végre.“

Készséggel elismerjük, hogy e mellőztetés miatt teljes joga van felszólalni. De nincs semmi alapja a kézikönyvtár felállítása ellen kifogást tenni. Nem is tud egyéb argumentumot felhozni, mint azt, hogy „Németországban perhorrescálják a külön kezelt kézikönyvtár eszméjét.“ De néhány sorral előbb maga mondja: „A külföld észjárása szerint topographicice létezhetik ugyan kézikönyvtár, azaz bizonyos könyvtömeg a könnyebb hozzáférhetőség tekintetéből az olvasóteremben lehet elhelyezve, de bibliographicice nem szabad léteznie kézikönyvtárnak.“ Tehát még sem perhorrescálják!

Igaz ugyan, hogy az egyetemi könyvtár olvasótermében elhelyezett könyvkészlet topographicice is különlegesen van signalva; de ez csak ideiglenes intézkedés volt, mely a rendezési terv és a szakok schemájának megállapítása előtt mellőzhetetlen volt.

A kézikönyvtár catalogusának kinyomatását sem helyesli Horvát Árpád. Mi ismét őszintén sajnáljuk ugyan, hogy a catalogus az ő közreműködése nélkül szerkesztetett, mert széleskörű irodalmi tájékozottsága lényeges hasznára vált volna; de nem tartózkodunk kijelenteni, hogy a cím-tár kinyomatása igen helyes és gyümölcsöző eszme volt. Csak elfogultság állíthatja, hogy az egyedül a könyvtár-tisztek kényelmére szolgál. Mintha az olvasónak nem állana érdekében, hogy minél gyorsabban szolgálják ki; mintha az olvasót is nem fárasztaná ki és nem kedvetlenüléne el, ha valamely bibliographiai munkából kijegyzett négy-öt munkát nevez meg egymás után, és jó idő múlva azt hallja, hogy egyik sincs meg. Eltekintve az irodalmi tájékozástól, melyet ily cím-tár forgatása elősegít, az olvasóterem látogatójára nézve mi sem lehet kellemesebb és hasznosabb, mintha előre tudja, a szaktudomány mely irói állanak rendelkezésére.

4. A bizottság elismerte, hogy a szakokon belül a könyveknek betűrendben való felállítása és a szerzeményeknek az illető betű alá való beékelése, vagyis az ugró számok rendszere sokkal helyesebb és észszerűbb mint azon eljárás, mely szerint a szakon belül az egy formatumhoz tartozó könyvek tekintet nélkül a betűrendre állíttatnak fel, és az új szerzemények a szak könyvkészletének végére tétetnek.¹⁾ Mivel azonban a beékelési rendszer keresztülvitele a könyvtár használatát a rendezés tartama alatt lehetetlenné teszi — miként a Nemzeti Múzeum könyvtára is hosszabb időn át zárva volt —; a bizott-

¹⁾ Az előbbi rendszert a Nemzeti Múzeumban, az utóbbit az Akadémiában léptették életbe.

ság úgy vélekedett, hogy az a hátrány, mely a könyvtárnak mintegy két éven át való elzárásából felmerül, aránytalanul nagyobb mint az az előny, melyet a beékelési rendszer nyújt. Mert miután az olvasót és tanulmányozót, a ki tudni akarja mit tartalmaz a könyvtár valamely szakból, nem vezetik a könyvszekrényhez, hanem a szakezímért adják kezébe; reá nézve teljesen közönyös mily rendben vannak felállítva a könyvek; csak a czímtárban legyenek betűrendben. Azt pedig, a mit Horvát Árpád úr mond, hogy „a szakszerűség elvének egyik főfőpostulatuma épen abban áll, hogy a könyvek a polczokon ugyanazon rendben álljanak, amily rendben a szakkatalogusban következnek egymásután“, annak alaposságát, vagy is a szakszerűség és a betűrendes elhelyezés közötti lényeges összefüggést nem vagyunk képesek belátni.

De még egy más körülmény tette szükségessé a beékelési rendszer elmellőzését. Ennek következménye az, hogy a könyvtár egyetlen szekrényének egyetlen polczát sem szabad könyvekkel egészen megtölteni, hanem mindenütt helyet kell hagyni a jövő beékelésekre. Ellenben a másik rendszernél a polczokat mind meg lehet tölteni, és csak a végén (vagy akár más szekrényben) kell bizonyos számú polczokat üresen hagyni. A tapasztalás bizonyítja, hogy a beékelési rendszer sokkal több üres hely fenntartását követeli. Már pedig az egyetemi könyvtár szűk helyiségeiben a helylyel mindenkefelett gazdálkodni kell.

5. A czímtárakat illetőleg a bizottság egyelőre kétféle czímtár készítését állapította meg: a czédulaczímtárt és a szakezím-tárakat. Kétségtelen, hogy ezek nem elégségesek, és maga idején a betűrendes névczímtár elkészítése mellőzhetetlen leend.

Ezek után, úgy hiszszük, mindenki be fogja látni, hogy ha ezen megállapodások szellemében a könyvtár rendezése be lesz fejezve: a könyvtár a gyakorlati használhatóság igényeinek teljesen meg fog felelni, és az elmélet szempontjából sem lesz oly állapotban, mely miatt magunkat a külföld előtt szégyenlenünk kellene. F. V.

MAGYARORSZÁG KÖNYVTÁRAINAK

ISMERTETÉSE EGY NÉMET MUNKÁBAN.

A németországi könyvtártani irodalom legkitünőbb tekintélye Petzholdt, a dresdai kir. könyvtár igazgatója, 1875-ben „Adressbuch der Bibliotheken Deutschlands mit Einschluss von Oesterreich-

Ungarn und der Schweiz“ cím alatt ¹⁾ a nevezett országokban létező könyvtárak ismertetését adta ki.

Daczára annak, hogy a magyarországi könyvtárak sorozata igen hiányos és az azokról adott ismertetések hézagosak, közöljük ezeket; mert ennél teljesebb összeállítást még ekkoráig nem bírnak, és hogy így annál szembetűnőbb legyen, alább közlendő felhívásunk időszerűsége és fontossága. ²⁾

1. Alesúth.

József főhg. könyvtárát Schaumburgból, hol egy negyed századig őriztetett, 1874-ben hozták ide. Ezen schaumburgi könyvtár, melyhez a József főhg. magány gyűjteménye is hozzá járult, 22.000 kötetet, s 3139 műlapot, térképet, stb. számlál, a minnek egy része József nádor és neje, Mária Dorottya, hagyatékából való, más része István nádor gyűjteménye.

2. Besztercze.

Evangelikus gymnasium; könyvtára nem csupán az intézet számára van, másoknak is hozzáférhető.

(Katalog der Bistritz. Gymnasial-Bibliothek in alphab. Auszuge. Kronst. 1858. 8°.)

3. Bethlér. ³⁾

Az evangelikus senioratus könyvtára; alapját gr. Andrászi Leopold könyvgyűjteménye vetette meg 1811-ben.

4. Brassó.

Gymnasiumi könyvtár; a tanárok és tanulók használatára; állítólag nem minden jelentőség nélkül való; közelebbi tudomásunk nincs róla.

5. Budapest.

Az evangelikus superintendentia több mint 10.000 kötetből álló könyvtárral dicsekszik.

A piaristák gymnasiuma, főképen a tanárok használatára, körülbelől 15.000 kötetnyi könyvtárral bír, melytől azonban a tanulók sincsenek egészen elzárva.

¹⁾ 8-adrétű 526 lap.

²⁾ E helyen még csak azon sajtószertű tényt kell teljes indignációval megemlítenünk, hogy a tudós német író az erdélyi és horvátországi városokat „Oesterreichisch-Siebenbürgen“- és „Oesterreichisch-Croatien“-be helyezi. Nem tudjuk, vajjon tudatlanságnak, vagy a tényállás roszakaratu ignorálásának kelljen-e azt tulajdonítanunk.

³⁾ Gömör vm.

Olvasó egyesület; kiválólag oktató tartalmú könyvtára egy pár ezer kötetet számlál.

(A budai olvasó-egyesület könyvtárának katalogusa. Buda, 1857. 8°.)

Minoriták klastroma; könyvtára állítólag meglehetősen gazdag, legkevesebb, ha 15.000 kötetből áll.

Nemzeti Casino; könyvtára több mint 15.000 kötetből áll; a művek legnagyobb részét a történelmi és politikai szakba vágók.

Polytechnikum; az exact tudományok szakából tekintélyes nagyságú és értékes könyvtárral bír.

Reformatus theologiai intézet; állítólag 35.000 kötetnél inkább több mint kevesebb könyv birtokában van.

Széchenyi-országos-könyvtár, a magyar Nemzeti Múzeum pompás épületében, a miért „a Nemzeti Múzeum Könyvtára“ néven is nevezik; lételet gr. Széchenyi Ferencnek köszöni, ki 1802-ben részint általa gyűjtött, részint a híres történész Pray György 12.000 frton megvásárolt gyűjteményével gazdagított, leginkább hungaricumokat tartalmazó 50.000 kötetnyi könyvtárát hazájának szentelte, az alatt a föltétel alatt, hogy mint „Széchenyi-országos-könyvtár“ egy e célra adandó épületben közhasználatra fölláttassék, a könyvtár őrének valamint a többi tiszteknek kinevezése pedig az ő és utódai joga maradjon. Ezen adomány királyi jóváhagyást nyert s néhány évvel utóbb a hazafiak által csak rövid pár hónap alatt összerakott mintegy 500.000 frtnyi alappal öregbítettett. A már magában is tekintélyes törzskönyvtár az évek folytán részint ajándékok, részint vételek által tetemes szaporodást nyert; megemlítendők: Kovachich Márton Györgynek 1809-ben megvásárolt kéziratgyűjteménye; Kietabel becses kéziratai, melyeket József nádor 1818-ban szerzett meg; Wuchetich M. egyetemi tanár és Kéhler Gottfried gyűjteményeik 1824 és 1825-ben; gr. Illésházy István ajándéka 1825-ben, mely gyűjtemény mintegy 5000 db. többnyire szépirodalmi műből állott; Jankovich Miklós gyűjteménye, a többnyire hungaricumból álló 40.000 kötetnyi könyvtár, melyet az ország vett 125.000 frton, 1832-ben; 1851-ben vétetett meg állítólag 120.000 frton a történetíró Horvát István († 1846) mintegy 30.000 kötetből álló, s szinte többnyire hungaricumokat tartalmazó könyvtára; 1852-ben a költő Bacsányi János hungaricum gyűjteménye, 1200 kötet; ugyan ebben az esztendőben Buri Karolinának a francia regényirodalmat magába ölelő gyűjteménye, hasonlóképen 1200 kö-

tet. A természetesen még nem teljesen lajstromozott s így mennyiségére nézve pontosan meg nem határozható könyvtár jelenlegi állapotja állítólag ez: mintegy 200.000 kötet nyomtatott mű, 14.000 kézirat és 10.000 térkép, rézmetszet stb.; ezeknek szaporítására részint a szükség szerint az állam által engedélyezett összegek, részint a gr. Széchényi Lajos-féle alapítvány kamatai, évenként 420 frt, fordíttatnak. Használatra a könyvtár minden ember előtt nyitva áll, minden hétköznapon. Az olvasók száma évenként 11—12.000; a használt műveké több mint 20.000-re rúg, ezenkívül mintegy 300 kötetnyi kézirat is meg szokott köz kézen fordulni. A könyvtár élén mint főkönyvtárnok egy custos áll, mellette négy segéd működik.

(Tibolth M. *Catalogus Bibliothecae hungaricae Franc. Com. Széchényi*. 9 partt. Sopron 1799—1815. 8°. — *Catalogus Biblioth. hung. nationalis Széchényianae*. Tom. I. suppl. 1. Poson 1803. 8°. — *Index alter libros Biblioth. hung. Széch. regnicol. suppl. I. comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens* U. O. 1803. 8°. — *Catalogus Mstorum Biblioth. nat. hung. Szechenyiano-regnicolaris* 3 Tomi. Sopron 1814. 8°. — *Das ungarische National-Muzeum zu Pesth*. Wien, 1814. 4°. Mátray G. *A m. nemz. Muzeum korszakai*. Pest. 1868. 8°. *Bericht über die Curtius-Handschriften des ungar. Nationalmuseums*, von Michael Ring. Pest, 1873. 4°.)

Egyetem; könyvtára saját épületében van elhelyezve; a híres magyar bibornok-érsek Pázmány Péter alapította egyidejűleg a nagy-szombati főiskolával; 1778-ban Budára, onnan 1784-ben Pestre tétetett át. Alapját a „*bibliotheca academica Societatis Jesu*“ teszi, melyet II. József császár 1772-ben az általa eltörölt zárdák könyvtáraival majdnem kétharmadában megszorított, úgy, hogy némileg a császár e könyvtár második alapítója gyanánt tekinthető. A könyvtárba időfolytán bekebelezett könyv- és kéziratgyűjtemények közül, a Kaprinai- Pray- és Hevenesi-féléken kívül, megemlítendőek: 1796-ban gr. Zichy Miklósnéé; 1821-ben Tumpacher tanáré; 1844-ben Filinger tanáré; 1849-ben a főherceg József nádoré, melyet fia, István főhg. ajándékozott az egyetemnek; 1851-ben Fejér Gy. könyvtárnoké. Jelenleg mintegy 120.000 kötet nyomtatványra s több mint 1600 k. kéziratra, — melyek közt sok középkori magyar és szláv codex található, — becsülik a könyvtár tartalmát. A könyvtár használatára helyben, helyiségei minden hétköznapon nyitva állanak, a könyvek kikölcsönzésére azonban csak az egyetemi tanárok, a tud.

Akadémia tagjai, s kivételképen nevesebb tudósok vannak följegyzésre. Az olvasók száma évenként nem kevesebb 20.000-nél, míg ellenben a kikölesönözött művek alig mennek többre (nem számítva a folyóiratokat) 1000 kötetnél. A legfőbb könyvtári hatóság a magyar kir. helytartó tanács volt; a kezelés vezetése egy igazgatóra (Dr. Horvát Á.) van bízva, ki mellett négy ór és két segédtsízt működik.

(Pray G. Index rariorum libror. Universit. Regiae Budensis. 2 partt. c. suppl. partis I. Budae 1780—81. 8°. — Nyílt levél Sz. P. képviselőhöz a m. kir. tud. egyetemi könyvtár ügyében, T.-tól, Pest, 1868. 8°. Márki J., A m. kir. egyetemi- és városi könyvtár katalógusa. Jog- és államtudományi szak. Magyar, német, latin és francia művek. XV.—XVIII-ik sz. Budán, 1869. 8°.)

A m. tud. Akadémia könyvtára gr. Telekinek köszöni létrejöttét; midőn ugyanis 1826-ban az országgyűlésen magyar tudományos Akadémia alapítása került szőnyegre, s e célra a hazafiak jelentékeny összegeket ajánlottak fel, gróf Teleki József is benyújtott egy alapító oklevelet, melyben a maga- és testvérei, Sámuel, Ádám és László nevében is, kijelenti, hogy atyjuktól öröklött mintegy 30 000 kötetnyi könyvtárakkal járúlnak a tervezett Akadémia alapításához, s hozzá 5000 frtnyi tőkét rendelnek, melynek kamatai a könyvtárnak fizetésére fordítandók. Ezen adományhoz még egy újabb alapítvány jött gr. Teleki József részéről 1852-ben, mely újabb megrendelések jól kiadó forrását nyitotta meg az Akadémia könyvtára előtt. A Telekiek példáját Batthyány Gusztáv és Kázmér grófok követték; amaz 1838-ban mintegy 30.000 kötettel, emez 1839-ben egy kisebb, 2660 kötetnyi gyűjteménnyel gazdagította az Akadémiát. 1849-ben vétel útján jutott a könyvtár a hungaricumokban gazdag, mintegy 5000 kötetből álló Jancsó-féle gyűjtemény birtokába. A könyvek száma jelenleg mintegy 100.000 kötetet tehet, melyek azonban, úgy látszik, még nincsenek teljesen rendezve. A könyvtár helyiségei az Akadémia tagjai- s olyanok számára, kiket a tagok vezetnek be, naponkiut nyitva állanak, kivéve az Akadémia szünidejét.

6. Debreczen.

A ref. fő-iskola könyvtára, a collegium épületében; a tiszántúli Superintendentiához tartozó egyházközségek alapították a reformatio ideje óta, de leginkább a XVIII. század elején kezdett el nagyobbodni, nevezetesen egyes pártfogó patronusok és tanárok

könyvgyűjteményeinek bekebelezése által, kik közül megemlíthetők az 1830—40 közti időkből: Dr. Cseh-Szombaty, Récesy, Dr. Kazinczy S. Lugossy. Az összes könyvtár (könyvek, pamphlet-irodalom, programok stb.), a kevés kéziraton kívül, melylyel bir, 49.000 db. nyomtatványt számlál jelenleg; gyarapítására, egyesek s Debreczen város nyomdájának adományain felül, évenként 900 o. é. frt. fordítatják. Használatára föl vannak jogosítva a tanárok, lelkészek, a város tekintélyesebb polgárai s a felsőbb osztályok növendékei, kiknek kedvéért a könyvtár helyiségei egyszer hetenkint nyitva állanak. Az évenként használt művek száma 500-ra rúg. — A nagy könyvtáron kívül van még ifjúsági könyvtár is, mely mintegy 3000 kötetből áll.

7. Dömölk.

A pátsági könyvtár, a Szt. márton-pannonhalmi fő-apát-ság főfelügyelete alatt.

8. Eger.

Érseki könyvtár; alapítója a XVIII-ik sz. második felében (1770) gróf Eszterházy Károly püspök volt, ki elődei gyűjteményeinek rommaradványait összeszedve az így alapja vetett könyvtárat a mindenfelé szerzett tudós correspondensek segítségével különösen az 1781—84-ik években, tetemesen gyarapította, a művek számát 13.863-ra, 20.724 dbban, szaporítván. Eszterházy utódai közül, a püspöki majd érseki széken, legtöbbet tettek a könyvtár továbbbi emelésére br. Fischer István és Pyrker László. Jelenleg mintegy 35.000 kötetet számlál, közte 250 kéziratot s közel 300 k. incunabulumot.

(Toldi leírása után.)

9. Eperjes.

Városi könyvtár; 1828-ban újra rendezték, a többi közt a Kováts János-féle gyűjteményt foglalja magában.

10. Esztergom.

Érseki könyvtár; állítólag nemcsak tömegére, hanem belbecsére nézve is jelentékeny.

A szt. benedekrendi atyák gymnasiumának két könyvtára: egyik a tanárok- másik a tanulók számára.

11. Győr.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

12. Gyula - Fejérvár.

Batthyány - könyvtár; egy régi kolostori templomban; alapját 1798-ban az utolsó erdélyi püspök gr. Batthyány Ignác könyvgyűjteménye vetette meg, s ugyan ebben az időtájban (1792—98) a bécsi érsek, Migazzy, könyvtárával szaporodott. Jelenleg a legnagyobb részben theologiai műveket tartalmazó könyvtár — melyhez egy ásvány- s egy éremgyűjtemény, meg egy csillagda is hozzá tartozik, — 26.000 kötetet, s e közt sok kéziratot, számlál. További szaporíthatására, nem különben a csillagda fentartására, 30.000 forintnyi alapítvány s némely fekvő javak vannak rendelve. A könyvek használata helyben minden művelt embernek szabad, kikölcsönzésük azonban csak kellő biztosíték mellett történik. A főfelügyelet egy káptalanbeli kanonokra van bízva, kinek czíme: „Canonicus Astronomus et Director Instituti Batthyaniani.“ Ennek egy könyvtárnok van alá rendelve.

(Beke A. Index Msstorum Bibliothecae Batthyán. Dioecesis Transsylvanens. Karlsb. 1871.)

13. Kalocsa.

Érseki könyvtár; állítólag mind nyomtatványokban, mind kéziratokban meglehetősen gazdag.

14. Kassa.

Jog-akadémia; könyvtára nem csak számra nézve sok, hanem különösen a jogi irodalomban becses művekben gazdag.

15. Kolozsvár.

Az unitarius collegiumnak az a híre, hogy gazdag könyvtárral bír.

A Lyceum könyvtára állítólag szinte gazdag és jelentékeny. Közelebbi tudomásunk nincs róla.

Erdélyi nemzeti Múzeum; ennek könyvtára több mint 40.000 kötetből állhat; többi közt a gr. Kemény József drága könyv- és kézirat-hagyatéka gazdagítja, mely az elhunytnak ősi jószágáról, Gerendről, 1857-ben szállítottott Kolozsvárra.

16. Komárom.

A szt. benedekrendiek fel- és al-gymnasiumának könyvtára.

17. Kőszeg.

A benedictinusok gymnasiumának könyvtára.

18. Losonez.

Nyilvános könyvtár; a magyar forradalom idején lángok martalékául esett két könyvtár pótlására közadományokból alapították; több ezer kötetet számlál.

19. Magyar-Óvár.

Gazdasági Akadémia; könyvtárát Albert szász-tescheni herceg alapította; különösen gazdaságtani művekben és útleírásokban gazdag.

(Rodiczky E. Katalog der Bibliothek der k. ung. landwirthsch. Akademie in Ung. Altenb. Ende 1871. 8°.)

20. Maros-Vásárhely.

Teleky-könyvtár; nyilvános; a Teleky palotában; 80—100.000 kötetet számlál, s egy éremgyűjteményt is bír; Széki gr. Teleky S. Erdély egykori kancellárja alapította 1812-ben, s látta el pénzalappal a könyvek további szaporíthatására és könyvtári tisztek fizetésére.

(Bibliotheca Sam. S. R. J. Com. Teleki de Szék. 3 Partt. Vienn. 1796—1811. 8°. és Supplementum, maga a gr. által kiadva.)

A ref. collegium könyvtára állítólag nem fontosság nélküli való, s számos becses darab birtokában van.

21. Meggyes.

Evangelikus gymnasium; könyvtára a reformatio után kevéssel alapított iskolai — s az 1808-ban alapított collegiumi könyvtárból áll, melyek 1817-ben egyesítették egymással. A könyvek száma jelenleg 7—8000; szaporításukra évenként egy pár száz frt. szokott fordíttatni. A használat minden ember számára lehetővé van téve.

(Josephi J. Gründung, Entwicklung und jetziger Stand der Gymnasialbibliothek in Mediasch. Eine Skizze. Progr. des evangel. Gymnasiums A. B zu Mediasch und der damit verbundenen Schulanstalten. Hermanstadt, 1864. 8°.)

22. Nagy-Enyed.

A ref. collegium könyvtára állítólag meglehetősen gazdag, s a többi közt Bethlen gnő gyűjteményét bírja.

23. Nagy-Szeben.

Nemzeti-könyvtár, a Bruckenthal palotában, honnan Bruckenthal-féle könyvtárnak is nevezik; tömegére nézve igen nagy; ott vannak a Schmeizel M., Oltard, és Richelius-féle könyvgyűjtemények.

(Catalogus scriptor., qui res Hungariae, Transsylvan., Valach. Moldav., Croat., Dalmat. vicinarumque regionum illustrant et in Biblioth. M. Schmeizelii asservantur. Hal. 1744. 8°. — Index Bibliothecae res Hungar., Transsylv. vicinarumque provinciær. illustrantis, quam M. Schmeizel instrux., M. G. Agnethler codd. præcipue mss-tis aux., nuper autem Cibiniens Bibliothecae publicae consecrav. Hal. Sax. 1751. 8°.)

24. Nagy-Szombat.

Érseki könyvtár; alapították a XVII-ik században, s azóta folytonosan jelentékenyen gyarapodik.

25. Nagy-Várad.

Jog-akadémia; könyvtára állítólag nem jelentéktelen és sok becseset bír.

26. Pápa.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

27. Pécs.

Érseki könyvtár (sic, erzbischöfliche Bibl.); alapították 1774-ben; különösen kéziratokban gazdag.

Nyilvános könyvtár; 1770 óta áll fön; a többi közt a Klimo püspök gyűjteményét foglalja magában.

28. Pozsony.

Apponyi-könyvtár; Apponyi Antal gr. alapította családi könyvtár gyanánt; Apponyi György 1825-ben Pozsonyba hozta, külön épületben állította fel, s közhasználatra a városnak ajándékozta. Köteteinek száma állítólag többre rúg 60.000-nél.

(Collectio monumentorum quae in memoriam Biblioth. App. custodita sunt. Poson. 1827. 4°.)

Tudós társaság (?) könyvtára; 1844-ben nyílt meg, s a mint mondják, már akkor 60.000 kötetnyi nyomtatványt és kéziratot számlált.

Evangelikus lyceum; több érdekes kéziratot bír; — a lyceumban 1863 óta fennálló gyorsíró-egylet közel 100 kötetnyi könyvtárral rendelkezik.

Természetvizsgálók egylete; könyvtára ez idő szerint még csak a kezdetben van, nem számít sokkal többet 500 kötetnél; Böckh G. könyvtárnok kezelése alatt azonban jelentékeny gyarapodásra van kilátás.

(Böckh G. Catalog I. der Bibliothek des Vereins f. Naturkunde. Zusammengestellt im Auftrage des Ausschusses. Pressb. 1871. 8°.)

Jog - Akadémia; könyvtára állítólag becses és gazdag, közelebbi értesítést azonban nem vettünk felőle.

Gabelsberger gyors-író-egylet (1865.) mintegy 150 kötetből álló könyvtárral bír.

29. Rosnyó-Bánya.

Gymnasium; könyvtárának alapja a Császár-féle könyvtár, 1808-ban, azóta azonban csekély mértékben szaporodott.

30. Sáros-Patak.

A ref. collegium állítólag 40.000 kötetnyi könyvtárral s benne igen ritka darabokat bír.

31. Soprony.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

Szt. Márton-Pannonhalma.

A fő-apátsági könyvtár, melyhez egy figyelemre méltó érem-gyűjtemény, továbbá ásvány- növény- és régiség-gyűjtemények, nem különben egy képtár csatlakoznak, 1836 óta külön épületben van elhelyezve. Alapítása ideje összeesik a rend alapításának, vagyis jobban mondva, visszaállításának idejével Magyarországon. A kötetek száma, a mintegy 800 db. többnyire újabb keletű kéziratok kivül, 97.600 nyomtatott könyvet tesz; a könyvtár néhány kisebb könyvgyűjteményen s egyesek hagyatékain kivül Frank György apát, Schober János apát (Epicopus Serbiens.), Paintner Mihály Antal, győri kanonok (electus Eppus Noviens.), és Berghoffer Mihály, győri prépost könyvtárait is magában foglalja. A mondott 97.600 kötet közzé nem számítandók azok a könyvek, melyeket a fő-apátságtól függő hat gymnasium: az esztergomi, kőszegi, komáromi, soproni, pápai és győri gymnasiumok, vagy a 21 parochia közt szétesztottak, valamint azok sem, melyek a bakonybéli, dömölki és tihanyi apátságok filialis könyvtáraiban vannak. A könyvtár szaporítása céljából nincs évenként bizonyos pénzösszeg rendelve, azonban tekintettel arra, hogy a könyvtár feladata, módot nyújtani a rend tagjainak maguk kiképezésére, s azon nézetből indulva ki, hogy a mivelődés eszközeinek megszerzésében nem szabad fősvénynek lenni, az irodalmi szükségletet mindenkor kielégítő megrendeléseket tesznek, s évenként átlag 1500 frt., vagy több is, fordítatik a könyvtár céljaira. A minden időben megtekinthető könyvtár használata, mely a rend magán intézménye gyanánt tekintetik, szabály szerint csakis a rend tagjainak van megengedve, kik éven át 4—5000 munkát olvasnak a könyvtár helyiségein kivül. Idegeneknek mindenkor szí-

vesen megengedik a könyvtár megsemmisítését. A rendtől függő gymnasiumok és filialis apátságok könyvtárai a különböző helyeken különböző egyének gondjaira vannak bízva.

32. Tihany.

Apátsági könyvtár.

33. Tóth-Megyér, Nyitra mellett.

Gróf Károlyi-féle könyvtár; több mint 10.000 kötetből, leginkább történeti s földrajzi művekből áll; egy kicsi de válogatott rézmetszet-gyűjteményt is foglal magában.

34. Veszprém.

Kolostori könyvtárak (?); állítólag nemcsak gazdagok, hanem sok értékeset is bírnak. Közlebbi tudomásunk nincs róluk.

35. Zágráb.

Nemzeti Múzeum; tekintélyes nagyságú könyvtára nem régen újra rendbe szedett saját épületében van elhelyezve.

(Leges Bibliothecae Zagrabiensis. év. n. fol.)

Jog-akadémia; könyvtára aránylag nagy tudományos jelentőséggel bír.

36. Zirez.

A kolostornak állítólag gazdag és becses könyvtára van; a kötetek számáról s a könyvtár tartalmáról azonban nem bírunk részletes tudással.

KÉT XVI. SZÁZADBELI MAGYARORSZÁGI

ZENÉSZETI IRÓ ISMERETLEN MUNKÁI.

Bartalus István kitűnő zenészeti írónk a krakói egyetem könyvtárában tett kutatásai közben szerencsés volt a zene elméletét tárgyaló két munkát fedezni el, melyeknek szerzői magyarok voltak, s a melyeket ekkoráig sem a zenészet irodalmának, sem a magyar irodalomtörténetnek művelői nem ismertek.

Az elsőnek címe a következő:

Epithoma utriusque musicesp racticae. Stephani Monetarii Cremniciani recenter in florentissima Cracovia ad emolumentum plerique harmonicae virtutis tyronibusque exactissime contextum.

A címlapon fametszetű rajzban hat emberi alak látható énekelve, előttök hangjegy-lap, melyen nagyítódüveggel kivehetni a chórát: „In Gottes Nahmen fahren wir.“

A címlapon a nyomatásnak sem helye, sem éve nincs kitéve.

A szerző munkáját Thurzó György körmöczi kamara grófnak ajánlja. A hozzá intézett levélnek ez a felirata: „Generoso clarissimoque viro domino Georgio Thursoni Stephanus Monetarii S. P. D.“

Többi között említi: „Tibi Georgio de Thursonum clarissima nato prosapia patrono meo colendissimo natalisque soli mei gubernatori precipuo hoc opus nostrum primarium apophoretici muneris loco dedico, peculiariterque ascribo, ut ita auspicatius in publicum prodeat.“ A végén: „Ex edibus domini Floriani Ungleri calcographi 14 kalendas Januarii.“ (Nagy 8-ad réttü 23 levél.)

Az év nincs kitéve.

A lengyel bibliographia a külső jegyek után itélve „1518 táján“ mondja a könyvet nyomtatottnak. (Estreicher. Bibliographia polska. XV—XV stolecia. Krako. 1875. 170 l.) Minthogy Thurzó György 1521-ben meghalt, kétségkívül ezen év előtt kellett a munkának napvilágot látni.

A körmöczi Monetáriusról, ki kétségkívül a Münzer nevet viselte, semmit sem tudunk.

A második munkának címe:

Valentini Greffi Bakfarci Pannonii Harmoniarum Musicarum in usum testudinis factarum tomus primus.

Antwerpiae apud viduam Joannis Latii sub intersignio Agricolae. 1569. (Negyedrétü 350 lap.)

A munka Zsigmond Ágost lengyel királynak van ajánlva. Az ajánlólevél vége: „Cracoviae die 15 Octobris 1565. Perpetuus et fidelis cliens et subditus Valentinus Bakfark Pannonius.“

A szerző személyéről érdekes felvilágosításokat nyerünk azon versből, mely a munka végén olvasható, és itt következik:

„De insignibus ejusdem, Carmen Andreae Triesesii equitis Poloni:

Haec Aquila excelsam designat ut ardua mentem

Bakfarci, Cujus nobile stemma regit.

Sic etiam Capreis sua sunt mysteria nigris,

Desuper auratum quas Diadema tegit.

Sunt illae siquidem, gelido quas traxit ab Haemo

Calliopes cantu filius ille Chelis.

Ast huic successit Bakfarkus, et inde vocari
 Orpheus Pannoniae divitis ille potest,
 Attrahit hic etiam quia cantu saxa ferasque
 Et ponto natum, fluminibusque genus.
 Has insigne feras, et piscem contulit illi
 Regnatur magnae nobilis Hungariae.
 Ille lupi natus Trancini e sanguine cuius
 Ornatum gemmis hic Diadema vides.
 Adiecit Aureoli quoque pomi insigne: quod illo
 Nomine Pannoniae ditia Regna vocant
 Noscitur hinc vates qua sit de gente profectus
 A palma excellens indicat ingenium:
 Musicus ingenio quia nulli hic cedit, ut arbor
 Ponderibus nullis cedere palma solet.
 Illa virens semper praesigni laude virentem
 In sera famam posteritate notat.
 Vivitur ingenio siquidem post funera: mortis
 Juris ingenium nil habet atra manus.

Bartalus úr szives közlése nyomán kiemeljük még, hogy Bakfárknak egy másik zenészeti munkája franczia nyelven jelent meg (Tabulature de luth.)

Ezen nevezetes férfiú életviszonyai felől csak annyit tudunk, a mennyit Tröster „Alt und Neu Dacia“ című 1666-ban Nürnbergben megjelent munkájából tudomásunkra hoz: hogy erdélyi szász volt, ünnepelt hegedű művész volt és Paduában 1576-ban halt meg. Közli ugyanis a feliratot, mely sírkövén állott:

Valentino Graevio alias Bacfort e Transylvania Saxonum Germaniae colonia oriundo, quem fidibus novo plane et inusitato artificio canentem audiens aetas nostra, ut alterum Orphea, admirata obstupuit. Obiit Anno M. D. LXXVII. Idibus Aug. Vixit Annos LXIX. Natio Germanica unanimis et Test. Execut P. † †

Az irodalomtörténet későbbi művelői Wallaszky, Seivert, Trausch nem tudtak egyebet róla feljegyezni.

Felkérjük hazai könyvtáraink őreit, hogy a mennyiben ezen ritka munkák valamelyik könyvtárban feltalálhatók volnának, ezt a „Könyv-Szemle“ útján köztudomásra hozni sziveskedjenek.

A Múzeum könyvtára lépéseket tett, hogy azokat a mennyiben a külföldi antiquarusiok útján feltalálhatók volnának, mielőbb megszerezze.

A magyar irodalom 1876-ban.

Hatodik közlemény.

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétetnek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértem a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

- Abafi Lajos.** Göcseji népdalok. Kövály Béla gyűjteményéből. (M. Könyvesház. 29. 30. füz. Aigner L. 16-r. VIII 112 l. ára 40 kr.)
- Acta reg. scient. universitatis ung. budapestinensis anni 1876—77. Fasc. I. II.** (L. Beszédek, Konek Sándor.)
- Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae anni 1875—6. Fasciculus I.**
- Álmoskönyv,** legujabb és legbiztosabb persa-egyiptomi. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 96 l. 23 lapon 90 képpel, ára 25 kr.)
- Arany János** Balladái. Fejtegeti Greguss Ágost. (1877. Franklin-társulat 8-r. XIV. 204 l.)
- Arany László.** Bérczy Károly emlékezete. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. V. k. 10. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Arany tanácsok** a magyar nép számára: miként bánják a zsidóval!!? (Hunyadi Mátyás nyomda. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Archaeologiai Közlemények.** A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. X. köt. Új folyam. II. füz. (Akadémia. 4-r. 61 l.)
- Augier Emil.** Caverlet-né. Szinmű 4 felv. Ford. Halmi Ferencz. (Nemz. színház könyvtára. 109. füzet. Pfeifer. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Balás Árpád.** Általános és különleges mezőgazdasági növénytermelés alapvonalai. Gyakorló és tanuló gazdák használatára. (Tettyé Nándor s társa. 8-r. XIX, 472 l. ára 3 irt 30 kr.)
- Bálint Gábor.** A Mandsuk szertartásos könyve. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből, VI. k. 2. sz. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Balogh Kálmán.** Az agy befolyásáról a szívmozgásokra. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 10. sz. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)

- Balogh Kálmán.** Az agy féltekéinek és a kis agynak működéséről. (L. Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 59 l. ára 40 kr.)
- Bárány Ignác.** Magyar nyelvkönyv. I. füz. A népiskola III. oszt. növendékeinek fölfogásához alkalmazott iskolai föladatokkal. 7. kiad. (1877. Lauffer Vilmos. 8-r. 45 l. ára 24 kr.)
- Bárány Ignác.** Nyelvgyakorlatok. I. folyam. A népiskola II. oszt. növendékeinek fölfogásához alkalmazott nyelvtani, helyesírási és fogalmazási gyakorlatok. 7. kiad. (1877. Lauffer V. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Barlanghy Bence.** A vadember. Regény. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 158 l. ára 1 frt.)
- Barriere Theodor.** A legújabb botrány. Vigj. 3 fely. ford. Feleki József. (Nemzeti színház könyvtára. 107. füz. Pfeifer, 8-r. 57 l. ára 40 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegyé történetéhez. II. köt. 4—5. füzet. (Nagykanizsa. Fischel Fülöp gyorsajtója. 8-r. 193—256. 257—320. l. egy-egy füzetnek ára 50 kr.)
- Beaumarchais.** Figaro házassága, vagy: Egy napi bolondság. Vigjáték 5 fely. Ford. Paulay Ede. (Olesó könyvtár. 26. füz. Franklin-társ. 1877. 16-r. 240 l. ára 40 kr.)
- Belot Adolf és Dautin Gyula.** A rémes titok. Ford. Sasvári Ármin. I. II. köt. (1877. Athenaeum. 8-r. 236, 242 l. ára a két kötetnek 2 frt.)
- Beniczy-Bajza Lenke.** Előítélet és fölvilágosultság. Regény 4 kötetben. 2. kiad. (Aigner L. k. 8-r. 200, 164, 235 s 232 l. ára 3 frt.)
- Beresényi Béla.** Az ezredes leánya. Dramolett egy felvonásban. (Nemz. színház könyvtára. 105. füz. Pfeifer. 8-r. 20 l. ára 40 kr.)
- Beszédek,** melyek a budapesti kir. m. tudomány-egyetem 1876—77. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor szeptember 1-én tartattak. (Acta reg. scient. universitatis ung. budapestinensis anni 1876—77. Fasc. I. Egyetemi könyvnyomda. 8-r. 130 l.)
- Bezerédy Amália.** Flóri könyve. 120 benyomott képpel. Új népkiadás (8-r. 143 lap.)
- Bluntschli J. C.** Az általános államjog és a politika története. A XVI. század óta a jelenkorig. A m. tud. akadémia megbízásából a 2. kiadás után ford. Acsády Ignác. II. és utolsó kötet. (M. Tud. Akadémia. 8-r. IV. 398 l.)
- Bodnár Zsigmond.** Chateaubriand és kora. (Kókai Lajos. 8-adr. II. 195 lap. ára 60 kr.)
- Boissier Gaston.** Virgil. Francziából ford. Végh Artur. (Olesó könyvtár 22. sz. Franklin-t. 8-r. 99 l. ára 20 kr.)
- Borbás Vince.** Adatok a sárga virágú szegfűvek és rokonaik systematikai ismeretéhez. (Mathematikai- és Természettudományi Közlemények XIII. k. 6. sz. Akadémia. n. 8-r. 187—216 l. ára 20 kr.)
- Bosco,** a bűvész és ezermester. Összeállítva Mester Páitól. (Rautmann Frigyes. 16-r. 123 l. ára 50 kr.)
- Börzöli Gábor.** Temetkezési lant. IV. füzet. (Pécs. Kókai Lajos. n. 8-r. 144 l. ára 1 frt.)
- A bűnös barátja.** (1877. Hornyánszky nyomdája. 8-r. 39 l.)

- Cantu Caesar.** Világtörténelem. XV. köt. (18. könyv.) (Sz. István-társ. Eger. n. 8 r. VIII. 1088 l. ára 4 frt.)
- Chaudeneux, Claire de.** A pénztárnok házassága. Elbeszélés. Ford. V. J. (Athenaeum. k. 8-r. 146 l. ára 70 kr.)
- Csanády Gusztáv.** A must és bor főbb alkotórészeinek meghatározási módszerei. 18 ábrával. A m. tud. Akadémia által Vitéz-jutalommal kosz. pályamunka. (Akadémia. 8-r. 51 l. ára 40 kr.)
- Csiky Gergely.** Beszélyek. (Temesvár. Csanádegyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 166 l.)
- Deák-Album.** Emlékkönyv. (Franklin-társulat. 4-r. 111 lap. 10 fametsz. rajzzal.)
- Deák-émlék.** Szerkesztette s kiadta a magyarországi II. egyetemes tanítógyűlés 50-es bizottságának központi albizottsága. (Lampel R. 16-r. 48 l. ára 10 kr.)
- A demonstratio.** Irta egy joghallgató. (Kókai L. 8-r. 12 l. ára 20 kr.)
- Döntvények gyűjteménye.** A m. kir. Curia semmitőszéki ítélőszéki osztályainak az 1876. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerkeszti: többek közreműködésével dr. Fayer László. I. kötet. (Athenaeum. 8-adr. XVI, 208 l. ára 1 frt.)
- Döntvénytár.** Magyar kir. Curia határozatai. Gyűjtötték: dr. Dárday S., dr. Gallu József, Zlinszky Imre. XV. folyam. (1877. Franklin-társulat. 8-r. 238 lap, ára 2 frt.)
- Eisler Mihály.** Tárgyalások a délmagyarországi tanítók X. közgyűlésében. Megtartott Temesvárott 1876. július 4, 5, 6-án. Verhandlungen etc. (Temesvár. Steger Ernő nyomdája. 8-r. 83 l.)
- Enekek a keresztényi vasárnapi iskolák számára.** (Hornyánszky nyomdája. 8-adr. 36 l.)
- Epigon.** Dalok az időnek. A magyar haza ifjuságának ajánlva. (1877. (Athenaeum. 8-r. 28 l.)
- Erényi Mór.** Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors, alapos s könnyű megtanulására dr. Ahn Ferencz nyomán. 2. kiad. (1877. Lampel. 8-r. 160 l.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Szerk. Szabó József. IV. köt. 7, 8, 9. sz. (L. Réthy Mór és Fest Vilmos.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Szerk. Gyulai Pál. V. köt. 10. sz. VI. köt. 1—2. sz. (L. Arany László, Mayr Aurél, Bálint Gábor.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. IV. köt. 4—5. sz. (L. Tóth Lőrincz és Wenzel Gusztáv.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Szerk. Szabó József. VII. köt. 4—12. szám. (L. Thanhoffer Lajos, Török József, Hazlinszky Frigyes, Pillitz Vilmos, Balogh Kálmán, Szécskay István, Fabinyi Rudolf, Nendtwich Károly.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. VI. köt. 3—4. sz. (L. Szilágyi Sándor, s Szilágyi Ferencz.)
- Eusebius Magnus.** A föld utolsó napjai. Közétette unokaöccse: Fortunatus. Franziából G. A. (Athenaeum. k. 8-r. 132 l. ára 60 kr.)
- Fabinyi Rudolf.** Két isomér Monobromnitronaphtalinnról. (Értekezések a természettud. köréből. VII. köt. 11. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)

- Falusi könyvtár.** Mulattató, tanulságos, ismeretterjesztő és az élet köréből vett hasznos olvasmányok a nép számára. Szerk. Vass Jenő. I. évf. 1-ső könyv. Berettyó-Ujfalu. (Debreczen. Csáthy Károly. k. 8-r. 48 l. Évenként 12 füzet, ára 1 frt 20 kr. Egyesnek az ára 12 kr.)
- Fekete Lajos.** A mezőség kopárainak befásítása. Az „Erdélyi gazd. egyeslet” által 50 arannyal jutalmazott pályamunka. (Kolozsvár. Erdélyi gazd. egyeslet. 8-r. 161 l. IX rajztáblával.)
- Fest Vilmos.** Temesi Reitter Ferencz emléke. (Értekezések a mathem. tudom. köréből. IV. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Fleury Lamé.** Róma és a római birodalom történetei. Franziából Szabó György. II. rész. 2. kiadás. (Kolozsvár. Stein János. 1877. k. 8-r. XVI, 326 és II, 230 l. egy czimképpel. Szinnyomatu borítékban ára 2 frt.)
- Földrajz.** II. füzet. (Honvédkönyvtár VI. kötete. Szerk. és kiadja F. Rásztokay Kobilicz Lajos. 8-r. 65—128 l. ára 40 kr. Nyom. a Pesti könyvnyomda-részvénytársulat.)
- Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés. Ford. Szadai K. 2. kiadás. (Aigner L. k. 8-r. 182 l. ára 80 kr.)
- Fuchs János.** Az általános Földrajz elemei, különös tekintettel az osztrák-magyar birodalomra. Az új területi felosztás tekintetbevételével. 9. egészen átdolgozott kiadás, egy térképpel. (1877. Eggenberger. 52 l. ára 36 kr.)
- Fuchs János.** A Természettrajz elemei. 2. kiad. (Népiskolai Ismerettár III. rész. Lauffer. 8-r. 32 l.)
- Fürdök István.** Tereptan és Tereprajz. III. füzet. (Honvédkönyvtár VII. kötete. Szerk. és kiadja F. Rásztokay Kobilicz Lajos. 8-r. 97—160 l. 4 táblával, ára 40 kr. Nyom. a Pesti könyvnyomda-r.-társ.)
- Gáspár Imre.** Babérok a magyar költők legszebb műveiből. (1877. Grill Károly. 8-r. 555 l.)
- Goethe.** Iphigenia Taurisban. Dráma 5 felv. Ford. Kis János. (Olcso könyvtár 25. füz. Franklin-társ. 16-r. 99 l. ára 30 kr.)
- Greguss Gyula** összegyűjtött értekezései. Emlékbeszéddel Greguss Ágosttól. A szerző arczképével. (Természett. társulat. 8-r. XXX, 376 l.)
- Gyalokay Mózes.** Struensee. Regény. (1877. Franklin-t. 8-r. 332 l. ára 2 frt.)
- György Endre.** A különbözeti árszabályok jogosultsága és hatása. A m. t. akadémia által a Dóra jutalommal koszorúzott pályamű. (Akadémia. n. 8-r. 304 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Gyulai Pál.** A vén színész. Beszély. (Olcso könyvtár 27. füz. Franklin-társulat. 1877. 16-r. 87 l. ára 20 kr.)
- Handler Márk.** Vezérfonala a Biblia-oktatásnak, tartalmazza a héber nyelv leg-szükségesebb nyelvtani alakjait az azokra vonatkozó szabályokkal és פֶּסַח בְּרִישִׁית teljes szótárát. Tanodai és magánhasználatra. I. rész. I. füz. (Burián nyomdája. 8-r. 68 l. ára az I. füzetnek 50 kr.)
- Harsányi Pál.** Felfordított állami lét. Kiadó-tulajdonos Harsányi Elek. (Tettyé Nándor. 1877. n. 8-r. VIII, 395 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Házi-könyvtár.** XXIII. (L. VII. Pius pápasága.)
- Hazslinszky Frigyes.** A szőlő öbölje. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 7. sz. Akadémia. 9 l. 1 tábla, ára 10 kr.)

- Helmár Ágost.** Bonfiniusnak mint történetírónak jellemzése és műve kútfőinek kimutatása s bírálati méltatása. A m. t. Akadémia által jutalmazott pályamű. (Akadémia. 8-r. 88 l. ára 50 kr.)
- Henszlmann Imre.** Magyarország ó-keresztény, román és átmenetstílyű műemlékeinek rövid ismertetése. A vallás- és közoktatási m. k. minister meghagyásából. (Egyetemi könyvnyomda. 4-r. 177 l, 7 táblával, egy térképpel és 287 fametszettel.)
- Herezegh Mihály.** A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Külön lenyomat a „Jogtudományi Közöny“-ből. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. VIII, 81 l. ára 60 kr.)
- A hét holló.** Mese, hat képpel. (Eggenberger. 4-r. 6 lap, 6 színes képpel, ára 80 kr.)
- Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény. Ford. K. Beniczky Irma. 2. kiad. (Aigner L. k. 8 r. 832 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Hobolun Henrik.** Az alföld vizszabályozásának tervezete. (Bécs. Lehmann és Wentzel. n. fol. II, 80 l. XI melléklettel. Magyar-német, ára 5 frt.)
- Hoffer Endre.** Görög nyelvtan tanmódszeres rendszerben. (Aigner Lajos. 1877. n. 8-r. VIII, 152 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Százötven erkölcsi elbeszélés. Kis gyermekek számára. A negyedik német kiadás után magyarítá egy gyermekbarát 3. kiadás. (Athenaeum. 8-r. VIII. 335 l.)
- Horvát Árpád.** Nehány szó a budapesti m. k. egyetemi könyvtár rendezése és ezímtározása ügyében. (Athenaeum. 8-r. 51 l.)
- Höcker Oszkár.** A hű barát erős támasz. Beszély az ifjúság számára. Németből. (Pfeifer Ferd. 8-r. 88 l.)
- Hunfalvi Pál.** Magyarország Ethnographiája. (Akadémia. 8-r. XI, 544 l.)
- Hunyady Jenő.** A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. (Érték. a mathem. tudományok köréből. IV. köt. 6. sz. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 20 kr.)
- Igazságügyi rendeletek tára.** 1875. évi igazságügyi rendeletek. Szerkeszti Fayer László. (Új folyam.) I. kötet. (Athenaeum. 1877. 8-r. VII, 88 l. ára 50 kr.)
- Ipolyi Arnold.** A magyar nemzetegység és államnyelv történeti alakulása. Elnöki megnyitó beszéd a magyar történelmi társulatnak Rimaszombatban 1876. aug. 22. tartott vidéki nagygyűlésén. Külön lenyomat a „Századok“-ból. (Athenaeum. 8-r. 26 l.)
- Jausz György.** Történelmi, földrajzi, iskolai atlasz, gymnasiumok, reáltanodák és hasonló intézetek számára. I. osztály: Az ó-világ. 2. kiadás. (Bécs. Hölzel E. 10 térkép szinnyomatban, szöveg 16 l. keménykötés, ára 1 frt 60 kr.)
- Jelentés a „Budapesti tanító-testület“ 1875. évi működéséről.** (Vodianer nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Jókai Mór** munkái. Népszerű kiadás. 17. (A serfőző. A nyomorék naplója. Fekete világ. 3. kiad. Franklin-társ. 1877. 16-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór** munkái. Népszerű kiadás. 100. (Elbeszélések. Két, menyegző. A vérontás anyaga. Petőfi. A magyar „Ur“ Amerikában. A hosszuhaju hölgy. (Franklin-társ. 1877. 16-r. 157 l. ára 40 kr.)

- Kassay Adolf.** Az új váltótörvény. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és iratpéldákkal, bírák, ügyvédek, kereskedők és a váltóügyekkel foglalkozók számára. (Rautmann Frigyes. 1877. 16-r. 192 l. ára 60 kr.)
- Képes ABC.** Állatokról. (Eggenberger. 4-r. 12 lap szöveg, 24 képpel 8 lapon színnyomatban s 6 fametszettel a szövegben, ára 1 frt.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. aug. 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IX. köt. 1—104 l. X. k. 1—416 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. köt. 111—152 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. VIII. köt. 1—272 l.)
- Két beszéd,** melyek a kolozsvári kir. tudom. egyetem 1875—76. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából october 12-én tartattak és a czernovitzai egyetemhez ünnepélyes megnyitása alkalmából intézett üdvözlő irat. (L. Acta reg. scient. universitatis claudiopolitanae anni 1875—6. Fasc. I. Kolozsvártt. Egyetemi nyomda. 8-r. 54 l.)
- Kézikönyv** a csapatbeli telep-szemlérek részére. A harmadik javított az új szabályzatok s az új jelkulcs, valamint az új mérték alapján átdolgozott német kiadás után magyarra fordította Nemesokruthi Okrucky Justinian. Számos ábrával. (Teschén, Prochaska Károly. k. 8-r. VIII, 76 s 25 l. ára 1 frt.)
- Kirez József.** Héber olvasó- s gyakorlókönyv. I. rész. (Szerző. 8-r. 49 l.)
- A Kisfaludy-társaság évlapjai.** Új folyam. XI. köt. 1875/6. (Athenaeum nyomdája. 8-r. IV. 366 l.)
- Kis nemzeti muzeum.** VI. (L. Tündérmesék.)
- Klein Gyula** a rovarévó növényekről. 6 fametsz. ábrával. (Népszerű természet-tudományi előadások gyűjteménye. Kiadja a k. m. Természettudományi társ. 2. füzet. Kilián Frigyes. k. 8-r. 39 l. ára 25 kr.)
- Kohn Gyula.** A kísérleti természettan tankönyve. A középtan. felsőbb oszt. számára, részben Jamin „Petit traité de physique“ című munkája nyomán. IV. rész: Fénytan. 149, a szövegbe nyomtatott ábrával. (Kilián Frigyes. n. 8-r. 152 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Kolozsvári Sándor.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházjoga. II. füz. (Kolozsvár. 1877. Stein. 8-r. 193—482 l.)
- Komáromy Ferencz.** Pártküzdelmek. Korrajz Erdély történelméből. 2. kiadás. (Aigner Lajos. k. 8-r. 167 l. ára 80 kr.)
- Konek Sándor.** Emlékbeszéd néhai Jurjevich József egyetemi jogtanár felett 1876. november 2-án. (Acta reg. scient. universitatis ung. anni 1876/7. Fasc. II. Egyetemi nyomda. 8-r. 28 l.)
- Konkoly Miklós.** Csillagászati megfigyeléseim 1874 és 1875-ben. 3 táblával (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. IV. k. 4. sz. Akadémia. 8-r. 41 l. ára 50 kr.)
- Konkoly Miklós.** A napfoltok megfigyelése az ó-gyalai csillagában. (Értek. a matematikai tudományok köréből. IV. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 51 l. egy tábla, ára 40 kr.)

- Korbuly Imre.** Magyarország közbjoga, illetőleg magyar államjog rendszere. Kapesolatban az ország közigazgatási szervezetével. 3. ujjra átdolg. kiadás. I. fele. (Eggenberger. 1877. n. 8-r. 1—224 l. ára 5 frt.)
- Kovács József.** Húsz ünnepi és alkalmi predikáció. (Debreczen. 1877. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 140 l. ára 1 frt 20 kr.)
- König Gyula.** Bevezetés a felsőbb Algebrába. I. Az algebrai analysis elemei. (1877. Eggenberger. 8-r. VIII, 266 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Közegészségügyi rendeletek.** A m. kir. belügyminister által 1876. évi 31,025 s 31,026. szám alatt valamennyi törvényhatóságokhoz kibocsátott rendeletek. Hivat. kiadás. (Zilahy S. n. 8-r. 37 l. ára 30 kr.)
- Közhasznú családi könyvtár.** 16. (L. Riecke G. A. Anyák könyve.)
- Kubinyi Lajos.** A házi-ipar könyve. I. füz. (A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister. 8-r. 140 l.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar birodalomra, kérdések és feleletekben. 19. jav. kiadás. (1877. Lampel R. 8-r. 56 l. ára kötve 30 kr.)
- Kuttner Sándor.** Képes természetrajz az állat-, növény- és ásványországról. Iskolai használatra. 2. jav. és bőv. kiadás 98 ábrával. (Lampel R. 8-r. IV. 189 l. ára 88 kr.)
- Kvassay Ede.** Egy világi albuma. (1877. Aigner. 8-r. 387 l. ára 2 frt.)
- Kvassay Ede.** Tankréd lovag meséi. Elbeszélések. 2. kiad. (Aigner L. k. 8-r. VIII, 322 l. ára 2 frt.)
- Legolesőbb képes ABC.** (Eggenberger. k. 8-r. 8 l. szöveg és 4 lapon szines képek, ára 20 kr.)
- Lehr Benő.** A vasuti távirda. Két részben. (Pesti könyvnyomda-r. társaság. 8-r. 139, 67 l. ára 2 frt.)
- Lengyel Béla.** A szemről és fontosabb vegyületeiről. Két előadás. (Kilián Frigyes. 3. füzet. k. 8-r. 39 l. ára 25 kr.)
- Lévay István és Vida Aladár.** Magyar-görög szótár. Főgymnasiumok használatára. (1877. Lampel. 8-r. IV. 289 l.)
- Lewes György Henrik.** A philosophia története Thalestől Comteig. Az angol eredeti 4. jav. s részben átdolgozott kiadás után a m. tud. akadémia megbizásából fordította Bánóczy József. I. kötet. (M. tud. Akadémia. 8-adr. XV, 506 l.)
- Lintner Imre.** Vasutisme. Általános rész. (A m. kir. közmunka- és közlekedési ministerium. 8-r. 112 l. ára 60 kr.)
- Lubrich Ágost.** A nevelés történelme. II. Rész. A keresztény vagy humánus nevelés korszaka. (Szerző sajátja. n. 8-r. I. könyv 647 l. II. könyv 480 és VIII l.)
- Mádai Mátyás.** Számítási példatár elemi népiskolák III. oszt. számára. (Szege. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. IV, 84 l. ára 30 kr.)
- A magyar korona országainak állam-zárszámadása az 1875. évre XII füzetben.** (Államnyomda. 4-edr. 169, 136, 47, 25, 236, 28, 57, 23, 35, 25, 35 s 19 lap.)
- Magyar könyvesház.** 29—35. füz. III. 9—10. IV. 1—5. (L. Göcseji népdalok, kiadta Abafi Lajos. Tennyson, Enid. Szana Tamás, a két Kisfaludy. Turgenjev, az óra. Várady Antal, a szív örvényei.)

- A magyarországi Kegyes-tanítórend névtára az 1876/7. tanévre.** Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 46 l.)
- B. Majthényi László.** Emlékbeszéd Deák Ferencz arezképének, Hontnegye tere-mében történt leleplezése alkalmával, Ipolyságon 1876. november 16-án. Kiadva az orsz. Deák-emlék javára. (Athenaeum. 4-r. 10 l.)
- Mariska Vilmos.** Magyar pénzügyi törvényisme. Folytonos vonatkozással a ma-gyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire. 2. bőv. kiad. (1877. Franklin-t. 8-r. XIV, 464 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Márk Pál.** Egyetemes Egyháztörténelem prot. gymnasiumi használatra. 3. kiadás. Debreczen. 8-r. Telegdi K. Lajos. 212 l. ára 1 frt.)
- Márki Sándor.** A Fekete-Körös és vidéke. (Nagy-Várad. Hügel Otto. 1877. k. 8-r. II, 146 l. ára 80 kr.)
- Marlitt E.** 12 apostol. Beszély. Ford. Beniczky Irma. Heyse Pál, Barbarossa. Beszély. 2. kiadás. (Aigner L. k. 8-r. 88 és 30 l. ára 80 kr.)
- Mathematikai és természettudományi közlemények.** XIII. köt. 6. 7. sz. (L. Borbás Vinceze. Staub Móriéz.)
- Mayr Aurél.** A lány aspiraták kifejtéséről a Zendben. (Érték. a nyelv- és szép-tudom. köréből. VI. k. 1. sz. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Mélyacsai Ad.** A finom művelt társalgó, vagyis az udvariasság szabályai a társas körökbeni illetelmes viselet és társalgásnál stb. 2. kiad. (Rautmann Frigyes. 16-r. 152 l. ára 40 kr.)
- Menyecskék könyve.** Adomák és apró történetek gyűjteménye. Összeszedte egy Rökkant huszár. (1877. Lauffer V. 8-r. 160 l.)
- Mészáros Károly.** Magyarország kör- és községjegyzői 1876. aug. 21-én tartott orsz. congressusának évkönyve, naptári részszel s névtárral. I—II. füz. (Rud-nyánszky nyomdája. 8-r. 1—64, 65—134 l.)
- A m. k. ministerium rendeleteinek gyűjteménye.** 1876. évi folyam. I—II. füz. (Ráth Mór. n. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Mitzscheke Pál.** Marcus Tullius Tiro. A német és angol eredeti után fordítva és szerző újabb jegyzeteivel bővítve. Kiadja Leszlényi Imre. (Győr. Leszlényi. 4-r. 25 l. könyomat.)
- Müller Miksa** újabb felolvasásai a nyelvtudományról. A m. tud. Akadémia megbízásából a 7. kiadás után ford. Simonyi Zsigmond. (M. tud. Akadémia. 8-r. X, 654 l.)
- Nagy István.** Cromwell Olivér és az angol forradalom. (Történelmi könyvtár. 29. füzet. — Franklin-társulat. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Nagy János.** Magyar nyelvtan polgári és felső népiskolák számára. (Szeged 1877. Várnai L. 8-r. VII. 146 l. ára 80 kr.)
- Nagy Sándor.** Népszerű gyorsírása. I. rész. (Beck J. kö- és könyvnyomdája. 8-r. 19 l. könyom.)
- Nedeczky István.** Deák. A képviseleti alkotmány megalapítása. (Tetty N. s társa. 8-r. IX. 454. l.)
- Nemzeti színház könyvtára.** 107, 109. füz. (L. Barriere Theodor; Augier Emil.)
- Nendtvich Károly.** Kubinyi Ferencz és Ágoston életrajzuk. (Értekezések a Ter-mészettudom. köréből. VII. kötet. 12. szám. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)

- A **népiszkolai hatóságokról** szóló országos törvény keresztülvitele végett a vallás- és közoktatási minster által kiadott rendeletek. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Népszerű természettudományi előadások** gyűjteménye. Kiadja a k. m. Természettudományi társulat. 1. 2. 3. füzet. (L. Pulszky Ferencz, Klein Gyula, Lengyel Béla.)
- Ney Béla.** Az építőművészeti styl fogalma. (Lafite és Elsner. n. 8-r. 30 lap. ára 40 kr.)
- Ney Ferencz.** Honfiai kegyelet repkénye. Dicső emlékü József főbg. Magyarhon nagy nádorispanja születésének százados évfordulóján 1876. szeptember hó 3. (Rudnyánszky nyomdája. 4-r. 10 l.)
- Nyelvtudományi Közlemények.** Szerkeszti Hunfalvy Pál. XII. kötet, 3-ik füzet, — XIII. kötet 1-ső füzet. (Akadémia. 8-r. 321—480, 1—168 l. Egy-egy kötet ára 1 frt 50 kr.)
- Ódry Lehel.** Piros Panna. Énekes népszinmű 3 felv. (1877. Pfeifer. 8-r. 52 l.)
- Olesó könyvtár.** 21. 23. 25. 26. 27. füz. (L. Pálffy Albert, Sollohub gróf, Goethe, Beaumarchais, Gyulai Pál.)
- Pálffy Albert.** Egy kastély az erdőben. (Olesó könyvtár 21. sz. Franklin-társulat. 8-r. 45 l. ára 20 kr.)
- Petőfi Sándor.** Összes költeményei. II. teljes kiadás 4 kötetben. (1877. Athenaeum. 8-r. 466, 450, XII, 471, XI, 368, VII l. Ára a négy kötetnek 8 frt.)
- Pillitz Vilmos.** Tanulmányok a talaj absorptiója fölött. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- VII. Pius** pápasága. I. rész. (Házi-könyvtár. XXIII. Sz. István-társulat. 8-r. IV, XVI és 430 l. ára 1 frt.)
- Pulszky Ferencz.** Az őstörténelmi leletekről Magyarországon. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 1. füzet. M. kir. természett. t. 8-r. 24 l.)
- Idősb Purjesz Zsigmond.** Az Ebersféle orvosi Papyrus. Tanulmány az orvostud. tört. köréből. Az Ebers által közölt adatok fölhasználásával. (Eggenberger. 8-r. 63 l.)
- Racine.** Athalia. Tragoedia 5 felvonásban. Fordította Csiky Gergely. (Temesvár, Csanád egyház-megyei nyomda. 8-r. 92 l.)
- Réthy Mór.** A három méretű homogén tér (u. n. nem Euklidikus) siktani Trigonometriája. Értekezések a mathemat. tudományok köréből. IV. kötet. 7. sz. Akadémia. 8-r. 25 l. ára 20 kr.)
- Réthy Mór.** A propeller és peripeller felületek elméletéhez. (Értekez. a mathem. tudományok köréből. IV. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 49 l. ára 30 kr.)
- Révy Gyula.** A Duna Budapesten. Angolból fordította Hunfalvy János. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. Magyar szöveg 39 l. — Angol szöveg 39 l.)
- Ribáry Ferencz.** Kis földleírás. Főtekintettel a magyar korona országaira és a legújabb politikai felosztásra. Elemi és felsőbb népiszkolák számára. IV. kiad. (1877. Franklin-társulat. 8-r. 84 l. ára 30 kr.)
- Richelieu** herceg emlékiratai. Franciaország korrajz a múlt századból. Magyarította Benedek Lajos. I. r. (Kolozsvár, Stein János, 1877. k. 8-r. II, 230 l. Szinnyomatú borítékban 1 frt 40 kr.)

- Riecke G. A.** Anyák könyve. A gyermek első nevelésének legfontosabb kérdéseiről. Ford. K. Beniczky Irma. (Közhasznu családi könyvtár. 16. füz. Franklin-társulat. 1877. 8-r. 132 l. ára 40 kr.)
- Rosenberg** testvérek ódon munkák tárának 6-ik számú jegyzéke, magában foglalja tudományszakok szerint rendezve az összes magyar, erdélyi és osztrák irodalom ritka és értékes könyveinek válogatott gyűjteményét (Szerzők. n. 8-r. 186 l. ára 50 kr.)
- Ruffing János.** Paragnénék a párisi világtárlaton. Humoros elbesz. Angolból ford. Mudrony Pál. (Athenaeum. k. 8-r. 212 l. ára 1 frt.)
- Sághy Gyula.** A kötelmi jog általános elmélete az ausztriai jog szempontjából, tekintettel a római jogra s újabb törvényhozásra. 1. füz. (Eggenberger B. 1877. n. 8-r. IV, 1—336 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Sand George.** A kis Grisette. Regény. Fordította Csukássi Józsefné. (Athenaeum. 8-r. 160 l. ára 80 kr.)
- Schäfer Eliás.** Bibliai történet. I. r. Nép-, közép- és polgári isk. izr. tanulók számára. (Szerző. 8-r. 47. l.)
- Schiefner Ede.** Népies szent beszéd az új orgona beáldatása alkalmával az Endrői r. kath. templomban 1876. nov. 5. (Franklin-társul. nyomd. 8-r. 15 l.)
- Schulhof Jakab.** Fiatal nők utmutatója a terhesség és gyermekágyban. A kisdetek ápolása. (1877. Grill. 8-r. 128 l.)
- Schultz Ferdinand.** Gyakorló könyv — kisebb latin nyelvtanához. Ford. Kiss Lajos. A 8-ik jav. kiadás után 5-ik jav. kiad. (Kilian Frigyes. 8-r. 239 l. ára 1 frt.)
- Schücking Levin.** A boldogság utja. Regény. Magyarra átdolg. Philalet. 2 köt. 2. kiadás. (Aigner Lajos, k. 8-r. 934 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Seidel Pál.** Képes természetrajz különös tekintettel a gazdaságra és az egészségtanra, népiskolák számára. Számos fametszv. V. bőv. és jav. kiadás. (1877. Eggenberger. 8-r. 56 l. ára 25 kr.)
- Sollohub gróf.** A gyógyszerészné. Beszély. Oroszból fordította Brassai Sámuel. (Olesó könyvtár. 23. sz. Franklin-társ. 8-r. 84 l. ára 20 kr.)
- Sophocles.** A Trachisi nők. Tragoedia. Az eredeti versmérték szerint fordította Csiky Gergely. (Temesvár, Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 66 l.)
- Spielhagen F.** A mit a fecske dalolt. Regény 3 kötetben. Magy. ford. Szini Károly. 2. kiad. (Aigner Lajos, k. 8-r. 144, 135 és 174 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Staub Móríz.** Phytphaenologiai tanulmányok. 6 graphikai táblával. (Mathematikai és természettudományi közlem. XIII. köt. 7. sz. Akadémia. n. 8-r. 217—243 l. ára 20 kr.)
- Szana Tamás.** A két Kisfaludy. (Magyar könyvesház 32. 33. füz. Aigner Lajos. 16-r. 119 l. ára 40 kr.)
- Szász Domokos.** A közügyek bajnoka. Emlékbeszéd legidősb gróf Teleki Domokos végtisztességére a kolozsvári ref. egyházmegye által rendezett gyászünnepélyen Kolozsvárt 1876. szept. 10. (Kolozsvár, Stein János nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Szécskay István.** Kristálytani vizsgálatok a Betléri Wolnyon. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. kötet. 9. sz. Akadémia. 8-r. 27 l. 3 kép-táblával. ára 30 kr.)

- Szegfi Mór.** Fenn és alatt. Régény. 2. kiad. 4 rész 2 kötetben. (Aigner Lajos, k. 8-r. 239, 158, 172 s 176 l. ára 3 frt.)
- Szepessy Ignác** báró. Áhitatos foháskodások az isteni Gondviseléshez. (Egyetemi nyomda. 8-r. 54 l.)
- Szerelemfy Aladár.** Legujabb levelező szerelmesek számára. Levelek a szerelemi élet minden körülményeire. 2. kiadás. (Rautmann Frigyes. 16-r. 120 l. ára 50 kr.)
- Gr. Szerényi Vilma.** Carmen. Opera 4 felv. Francia szöveg után. (Metzger Emil. 16-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Szilágyi Ferencz.** A germanizálás történelméből a két magyar hazában II. József alatt. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VI. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Emlékbeszéd Nagy-Ajtai Kovács István fölött. (L. Értekezések a történelmi tudományok köréből. VI. kötet. 3. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Tarnóczy Tivadar.** A magyar irodalomtörténet dióhéjban. [Népszerű előadás.] (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 16-r. 91 l. ára 60 kr.)
- Tennyson.** Enid. Király-idyll. Angolból: Csnukási József. (Magyar könyvesház. 31. füzet. Aigner Lajos. 16-r. 82 l. ára 20 kr.)
- Thauhoffner Lajos.** Négy közlemény a m. kir. állatorvosi tanintézetből. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 4. sz. Akadémia. n. 8-r. 63 l. s V tábla, ára 50 kr.)
- Tischer Vilmos Fr. J.** A keresztyén vallás alapvonásai. Magyarítá Margócsy József. 2. kiadás. (1877. Hornyánszky. 8-r. 80 l.)
- Toldy István.** A jezsuitákról. 2-ik kiadás. (Ráth Mór, 1877. k. 8-r. 471 lap, ára 2 forint.)
- Torkos László.** Költészetten, tanodai s magán használatra. 3. jav. kiadás. (1877. Athenaeum. 8-r. 159 l. ára 1 frt.)
- Tóth Lőrincz.** Emlékbeszéd hodosi és kizdai báró Sina Simon felett. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. köt. 4. sz. Akadémia, n. 8-r. 29 lap, ára 20 kr.)
- Tóth Mike.** A nagy áldozat. II. kiadás. (Ürge László. 16-r. 86 l. ára 25 kr.)
- Török József.** Pólya József emlékezete. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 5. sz. Akadémia. 11 l. ára 10 kr.)

T ö r v é n y e k :

- 186 $\frac{1}{2}$ -ik évi országgyűlési törvényezikkek. (Eggenberger. 8-r. 2. kiadás. 392 l. ára füzve 1 frt 40 kr.)
1876. évi országgyűlési törvényezikkek. II. rész. XVIII—XXXIII. t. cz. (Eggenberger. 8-r. 59 l. ára 50 kr.)
- Az 1876. XV. törvényezikk: A közadók kezeléséről. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 54 l. ára 40 kr.)
- 1868-dik évi LIV. t. cz. polgári törvénykezési rendtartás. Második, a kiegészítő törvényekkel és miniszteri rendeletekkel bővített hiteles kiadás. (Eggenberger. 8-r. 200 l. ára 80 kr.)

1876. évi XXVII. törvényezik a váltótörvényről. Betűrendes tárgymutatóval. (Eggenberger. 8-r. 40 l. ára 40 kr.)
1876. XXVII t. cz. váltótörvény. Hiteles kiadás. (Pfeifer. 8-r. 56 l.)
1876. évi XVI. törvényezik a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetekre szóló ajándékozások alaki kellékeiről. (Ráth Mór. 16-r. 20 l. ára 20 krajczár.)
- Az 1876. XVI. törvényezik: A végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 12 l. ára 20 kr.)
- Tündérmesék. A legkedveltebb gyűjteményekből összeallítva. 3. kiadás. (Kis nemzeti muzeum. VI. Franklin-társulat. 1877. 16-r. 266 l. ára 50 kr.)
- Utasítás a cs. k. lovas aliisztí és legénységi iskolák számára. 1. füz. A) Általános szolgálati határozmányok. (Tesehen, Prochaska Károly. 8-r. VI. 172 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. II. füzet. B) A cs. k. hadsereg szervezete. C) A tábori esendő szolgálat. D) A legénység és a szolgálati lovak illetékei. E) Öltözéki és felszerelési szabványok. F) Oktatás uszásban száraz földön. (Tesehen, Prochaska Károly. 8-r. II, 66 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. III. füz. G) Fegyvertan és löktatás. (Tesehen, Prochaska Károly. 8-r. II, 110 lap és V tábla, ára 60 kr.)
- Ugyanaz. V. füzet. I) Harezéri szolgálat. (Tesehen, Prochaska Károly. 8-r. VI, 114 l. ára 40 kr.)
- Ugyanaz. VI. füz. K) Lóisme, továbbá nyergelés, málházat és kantározás. (Tesehen, Prochaska Károly. 8-r. II, 94 l. ára 40 kr.)
- Utasítás a polgári községek számára a népiskolai közoktatást rendező 1868-ki XXXVIII, és 1876. XXVIII. törvényezik végrehajtása tárgyában. (K. m. egyetemi nyomda. 8-r. 63 l. ára 12 kr.)
- A m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium utasítása a polgári községi iskolaszékek, az állami népoktatási tanintézetek számára az 1868. évi XXXVIII. és az 1876. évi XXVIII. t.-cikknek végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. II. 98 l. 60 kr.)
- A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett ötödik jelentése. (Egyet. könyvnyomda. 4-r. VII. 468 l. egy térkép.)
- Várady Antal. A szív örvényei. Két költői beszély. (Magyar könyvesház. 35. füzet. Aigner Lajos. 16-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Vihogó Aladár. Adomák a magyar nép életéből. Mulassunk és nevéssünk! Övszer szerz kedv és unalmas idők ellen esendes magányosok és vidám társaságok számára. (Rautmann Frigyes. 1877. 16-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Vörösmarty Mihály szózata magyar, német, francia és olasz, és Kölesey hynusa magyar és német nyelven. (Lampel Robert. 1877. 16-r. 23 l. 10 kr.)
- Wenzel Gusztáv. Az országos jog és a particuláris jogok közti viszony hazai jogi rendszerünkben. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. köt. 5. sz. Akadémia. n. 8-r. 100 l. ára 60 kr.)

- Werner E.** Szerencse föl. Regény. Ford. M. Kalocsa Róza. 2. kiad. 3 köt. egyben. (Aigner L. k. 8-r. 154, 126 s 179 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Wisemann Miklós.** Szent Orsolya. Drámai költemény. Angolból. (Temesvár. Csanádegyházm. nyomda. 8-r. 30 l.)
- Zlinszky Imre.** A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés. Koszor. pályamunka. (Athenaeum. 1877. n. 8-r. IV, 372 l. ára 3 frt 50 kr.)
- (Az 1877. évi naptárak a II. évfolyam I. füzetében fognak elősoroltatni.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- August Adolph.** Der gordische Knoten Europa's. Eine historisch-politische Studie der orientalischen Frage und unserer Situation. (Grill. 8-r. 47 l.)
- Baer Ignatz.** Die öffentliche Besteuerung. Mit theilweiser Rücksicht auf heimatische Verhältnisse. Lafite & Elsner. 8-r. 120 l.)
- Engel Johann** Das Leben Mariä. Nach Schrift und Ueberlieferung in kurzen Betrachtungen dargestellt und mit Liedern u. Gebeten herausgegeben. (Temesvár. Csanádi egyházm. nyomda. 8-r. 103 l.)
- Geistliche Lieder** zum Gebrauche für protestantische Lehranstalten. Zusammen gestellt vom Lehrkörper der protestant. Volkshale A. B. in Budapest. (Laufer. 8-r. 71 l.)
- XXVIII. Gesetzartikel** v. Jahre 1876 über die Volksschulbehörden. (Ráth Mór. 8-r. 16 l. ára 25 kr.)
- Handler Mark.** Leitfaden des Bibel-Unterrichtes, die nöthigsten auf den Bau der hebr. Sprache bezughabenden gramm. Regeln und ein vollständiges Vocabularium von **ספר בראשית** enthaltend. Zum Schul- und Privatgebrauche. I. Theil. I. Heft. (Burián nyomdája. 8-r. 68 l. Az I. füzet ára 50 kr.)
- Hunfalvy Paul.** Ethnographie von Ungarn. Mit Zustimmung des Verfassers ins Deutsche übertragen von J. H. Schwicker. (1877. Franklin-Verein. 8-r. XVI, 446 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Jausz Georg.** Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen in Ungarn. III. Theil. Mit zahlreichen Original-Illustrationen. (1877. Aigner. 8-r. VIII, 448 l. ára füzve 90 kr., kötve 1 frt.)
- Klein Hugo.** Achmet und Suleihka. Lustspiel in 1 Akt. (Deutsch nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Langenfelder David.** Die Symbolik des Judenthums. II. Theil. I. Heft. (Klausenburg. Verfasser. 8-r. 230 l.)
- Lindenmayr Emerich P.** Serbien, dessen Entwicklung und Fortschritt im Sanitäts-Wesen, mit Andeutungen über die gesammten Sanitäts-Verhältnisse im Oriente. (Temesvár. A csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. XI, 439 l.)
- Mažuranić Ivan.** Cengić Aga's Tod. Aus dem Kroatischen übersetzt von Wilhelm Kienberger. Mit dem Porträt des Dichters und 5 Illustr. (Zágráb. Suppan Ferencz. 12-r. 80 l.)

- Maximu, Jon.** Praktische Grammatik der romanischen Sprache nach Ahn-Ollendorff's Methode für den Schul- und Selbstunterricht. 2. Aufl. (Szeben. Filtsch S. 1877. 8-r. 277 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Polnisch Mathilde.** Zum Wohle der Überschwemmten von Pest und seiner Umgegend. (Rimaszombat. 1877. Kádár József özvegyének nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Revue, ungarische.** Beiträge zur Kenntniss der Vergangenheit und Gegenwart Ungarns. Red. v. Mansvet Riedl. 2. Ausgabe. (Aigner L. 8-r. XI, 216 l. ára 2 frt.)
- Brüsztle Josephus.** Recensio universi cleri dioecesis Quinque-Ecclesiensis, distincte a tempore amotae cum exitu seculi 17-mi tyrannidis turcicae, restitutaque in his partibus tranquillitatis, usque ad praesens tempus, commentariis historicis illustrata. Tom. II. Tettey Nándor s társa. n. 8-r. 845 s X l. ára 3 frt.)
- Directorium officii divini in usum Fratrum Minorum Reformat. ord. s. Francisci Seraphici provinciae. S. Mariae Hungariae editum pro anno 1877.** (Posonii. C. Angermayer. 8-r. 110 l.)
- Ordo officii divini peragendi ad annum 1877. in usum archidioecesis Colocensis editus.** (Coloczae. Typographia archiepiscopalis. 8-r. 177 l.)
- Ordo officii divini peragendi anno 1877. in usum dioecesis Csanádiensis.** (Temesvarini. Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 117 l.)
- Ordo officii divini peragendi anno 1877. in usum dioecesis Nitriensis editus.** (Nitriae. Typis Annae Neugebauer viduae. 8-r. 138 l.)
- Schematismus provinciae Hungariae reformatae nunc sanctae Mariae nuncupatae ordinis Minorum s. p. Francisci ad annum 1877.** (Posonii. Typis Caroli Angermayer. 8-r. 62 l.)
- Evgenovitch Maxim** Zivotopis. (1877. Hornyánszky nyomdája. 8-r. 71 l.)
- Katifer Anton. Tomikovich O. F. A.** Zivot Petra Velikoga Cara Rusije. Na novo ga izdaje Ivan Maršo-Maršovski. (Hornyánszky nyomdája. n. 8-adr. XVI, 194 lap.)
- Letopis, Slovenský,** pro historiu, topografiu, archaeologiva-ethnografiu. Redaktor a vydavatel: Fr. V. Sasinek. Roč. I. seš. 3. (Szakoleza, Sasinek P. Fr. 8-r. 177—264 l.)
- Klaič Vjekoslav.** Kralj Dimitar Svinimiv i njegovo doba. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 34 l. ára 30 kr.)
- Klaič Vjekoslav.** Kratak sveobći zemljopis. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 87 l. ára 40 kr.)
- Klaič Vjekoslav.** Novi Atlas za pucke, gradjanske i više dje vojačke škole. (Zágráb. Suppan Ferencz. 13 szines 4-edrét lappal, ára 1 frt.)
- Novotni Vjekoslav.** Slovnica jezika staroslovenskoga. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Andrescu Emerieu.** Istoria Naturale pentru usulu scolariloru de class'a a trei'a de la scola poporala. Cursulu I. Zoologia, Botanic'a si Mineralogi'a. (Timisior'a. Tipografia diecesana. 8-r. 34 l.)
- Bulletin de la huitième session du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques a Budapest.** 1876. Nr. 1—6. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r.)

- Discours du Secrétaire-Général au Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques.** Huitième Session à Budapest le 4. septembre 1876. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Pulszky François et Romer F. F.** Le Programme du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. 8e Session a Bp. 1876. Ouverture le 4. septembre, clôtüre le 11. septembre. (Egyetemi nyomda. 4-r. 23 lap.)
- Pulszky François et Romer F. F.** Le Programme détaillé du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. 8e Session à Budapest 1876. (Franklin-társ. 8-r. 8 l.)
- Supplément du Catalogue de l'Exposition préhistorique a Budapest 1876.** Objets trouvés dans les contrées situées au nord des Carpates jusqu' à la mer Baltique. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 11 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Aschbach Joseph.** Die Wiener Universität und ihre Humanisten im Zeitalter Kaiser Maximilians I. — Gesch. der Wiener Universität. II. Bd. (Wien. 1877. Universität. 8-r. X, 467 l.)
- Ausweise über den auswärtigen Handel der oesterreichisch-ungarischen Monarchie im Sonnen-Jahre 1875.** XXXVI. Jahrg. (Wien. K. k. Statist. Central-Commission. 4-r. CXXIV, 217 l.)
- Bauer Eduard und Georg Görgey.** Militär-Administration. Oeconomisch-administrativer Dienst-Betrieb bei einer Unterabtheilung des k. k. Heeres. (Wien, Seidel & Sohn. 8-r. 201 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Beer Adolf.** Die Finanzen Oesterreichs im XIX. Jahrhundert. (Prag. Tempsky F. 1877. n. 8-r. XI s. 458 l. ára 5 frt.)
- Beer Adolf.** Zehn Jahre oesterreichischer Politik. 1801—1810. (Leipzig. 1877 Brockhaus. 8-r. VI, 542 l.)
- Brachelli Hugo Franz.** Die Staaten Europa's. Vergl. Statistik. 3. Auflage. V. Heft. Staats-Verfassung. (Brünn. Buschak & Irrgang. 8-r. 487—562 l. Egy füzet ára 1 frt 20 kr.)
- Bretschneider E.** Notices of the Mediaeval Geography and History of Central and Western Asia. (London. Trübner & Co. 8-r. IV, 233 l. 2 térképpel. (A tatárjárás Magyarországon befoglaltatik a műben.)
- Budinszky Alexander.** Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Gesch. dieser hohen Schule (Berlin. Hertz Wilhelm. 8-r. IX, 234 l.)
- Dudik B.** Correspondenz Kaisers Ferdinand II. und seiner Familie mit Martinus Becanus und Wilhelm Lamormaini kaiserl. Beichtvätern. (Aus dem Archive für österreichische Geschichte. LIV. Bd. II. Hälfte. S. 219. besonders abgedruckt. Wien. Holzhausen nyomdája. 8-r. 132 l.)
- Du Nord.** Abriss der Geschichte von Bosnien und der Herzegovina von den Urzeiten bis nach der Eroberung durch die Türken. (Wien. Militärwissenschaftlicher Verein. 8-r. 54 l.)

- Feldzüge des Grafen Eugen von Savoyen.** H. Bd. Feldzüge gegen die Türken 1697—1698 und der Karlowitzer Friede 1699. Mit Atlas v. 7 Karten in gr. Fol. (Bécs, Gerold Károly. 8-r. IX, 515 s 105 l. ára 10 frt.)
- Jahrbuch,** Berg- u. Hüttenmännisches, der k. k. Bergakademien zu Leoben und Příbram und der k. ung. Bergakademie zu Schemnitz. Redacteur Jul. Ritter von Hauer, Professor. XXIV. Bd. Als Fortsetzung d. Jahrbuches der k. k. Montanlehranstalt zu Leoben.) 2. Heft. Mit 2 lith. Tafeln. (Wien, Hölder. 8-r. 230 l. ára 2 frt.)
- Kastner Leop.** Adressenbuch der Handel- und Gewerbetreibenden, sowie der Actien-Gesellschaften der österr.-ungar. Monarchie. (Bécs. Hölder Alfred. 1877. 8-r. 566 l. ára 6 frt.)
- Kelle Johann.** Die Jesuiten-Gymnasien in Oesterreich. (München. Oldenbourg R. 8-r. 304 l.)
- Klein J. L.** Geschichte des Drama's XIII. Das englische Drama. II. Bd. (Leipzig. Weigel. 8-r. 851 l.)
- Knaus Rud.** Oesterreichisch-ungarische Länder-Skizzen oder eine Vorschule der Geographie des österreichisch-ungarischen Kaiserstaates. Zum Schulgebrauche gezeichnet und verfasst. Mit 14 litogr. Tafeln. (Prága. Urbánek Fr. A. 1877. 8-r. 35 l. ára 80 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit. 8. Lfg. (Bibliothek für Wissenschaft und Literatur. 5. Bd. Hist. Abtheilung. 2. Bd. Berlin. Grieben Theobald. 8-r. 96 l. ára egy füzetnek 90 kr.)
- Leonhardt Gustav.** Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich-Ungarn. 1877. X. Jahrgang. (Wien. 1877. Hölder Alfred. 8-r. XXXVI, 1166 l. ára 5 frt.)
- Lindner Theodor.** Geschichte des deutschen Reichs vom Ende des XIV-ten Jahrhunderts bis zur Reformation. I. Abtheilung. II. Bd. I. Hälfte. (Braunschweig. Schwetschke und Sohn. 8-r. 229 l.)
- Löw Gustav.** Die Organisation der Wehrkräfte Oesterreich-Ungarns, mit Skizzen über die Heeres-Organisationen Deutschlands, Russlands, Frankreichs u. Italiens. Neue erg. Angabe. (Teschen. Prochaska Károly. 8-r. 326 l. s 10 táblával ára 2 frt 40 kr.)
- Mestorf J.** Der internationale Anthropologen- u. Archäologen-Congress in Budapest vom 4. bis 11. September 1876. VIII. Versammlung. (Hamburg. Meissner. 8-r. 63 l.)
- Miklosich.** Beiträge zur Kenntniss der Zigeuner-Mundarten III. (Bécs. Gerold K. s fia. 8-r. 30 l. ára 25 kr.)
- Müldner II.** Szkice z podrózy po Slowacyi z dodaniem krotkiego przewodnika (Krakó. Friedlein D. E. 8-r. 108 l. ára 80 kr.)
- Oesterreichisch-ungarischer Ordens-Almanach.** II. Jahrgang. 1876. (Wien. Sommer & Comp. 8-r. LXXIV, 604 l.)
- Pecorini-Manzoni Carlo.** Storia della 15.^a divisione Türr nella Campagna de 68 10 in Sicilia e Napoli. (Firenze. Bocca. 8-r. 530 l. 2 térkép Ára 5 lira.)
- Prochaska's** Generalkarte von Oesterreich-Ungarn. (Teschen. Prochaska Károly. 1 l. n. fol. borítékban, ára 1 frt.)

- Rak Anton.** Das Mineralbad Krapina-Töplitz in Croatien. (Braumüller's Bade-Bibliothek Nr. 73. Bécs, Braumüller. 8-r. 72 l. ára 70 kr.)
- Sayous Edouard.** Histoire generale des Hongrois. (Paris. 1877. 8-r. I. 498, II. 452. I. Schuler v. Libloy Friedrich. Aus der Türken- und Jesuitenzeit vor und nach dem Jahre 1600. Historische Darstellungen, zumal Fürsten- und Volksgeschichte in den Karpathen-Ländern. (Berlin. 1877. Grieben Theobald. 8-r. IV, 268 l.)
- Schwicker J. H.** Statistik des Königreiches Ungarn. Nach den neuesten Quellen bearbeitet. (Stuttgart. 1877. Cotta'sche Buchhandlung. 8-r. XVIII. 859 l.)
- Statistisches Jahrbuch.** 1874. VIII. Heft. 1875. XI. Heft. (Wien. K. k. Statist. Central-Commission. 8-r. 101, 24 l.)
- Swistun F.** Galicyjskie Beskidy i Karpaty tesiste Zarys orograficzny. (Rzeszow Pelar J. A. 8-r. 52 l. ára 36 kr.)
- Syrsky Simeon.** Relazione sulle osservazioni degli animali esistenti nel mare Adriatico. II. edizione. (Trieste. Tip. di L. Hermansdorfer. 19 l.)
- Toula Franz.** Eine geologische Reise in den westlichen Balkan und in die benachbarten Gebiete im Spätsommer 1875. (Wien. Hölder Alfréd. 8-r. 128 l. egy térképpel)
- Verzeichniss der Postämter, dann der Telegraphen-, Eisenbahn- und Dampfschiff-Stationen der österr.-ungar. Monarchie.** Taxirungs-Behelf zur Berechnung der inländ. Fahrpost-Gebühren zum Gebrauche f. d. k. k. Postamt in Wien. (Bécs. Waldheim. 8-r. 192 l. kötve, ára 1 frt 50 kr.)
- Vogel Gustav.** Der Karpathen-Curort Korytnica. Mit besonderer Berücksichtigung der Interessen des Cur-Publikums. (Braumüller's Bade-Bibliothek Nr 75. Bécs, Braumüller. 8-r. VIII. 101 l. ára 80 kr.)

Kimutatás a „Könyv-Szemle“ 1876-ik évi folyamában felsorolt könyvekről.

A) A magyar nyelven megjelent művek szakok szerint.

1. Hittudomány 50. — 2. Bölcsészet és szépszépzés 13. — 3. Neveléstudomány 23. — 4. Nyelvészet 9. — 5. Ókori remekírók kiadásai és fordításai 13. — 6. a) Történelem (vegyes) 29. — b) Magyarország 85. — 7. a) Földrajz és Statistika (vegyes) 4. b) Magyarország 13. — 8. a) Atlaszok 2. b) Térképek (vegyes) 1. c) Magyarország 4. — 9. a) Jog- és Államtudomány, Nemzetgazdaságtan (vegyes) 22. b) Magyarország 110. — 10. Természettudományok 39. — 11. Orvostudomány 37. — 12. Mennyiségtan 15. — 13. Gazdaságtan 25. — 14. Hadászat 17. — 15. Kereskedelem 6. — 16. Szépirodalom, a) Eredeti 84. b) Fordítások 75. — 17. Irodalomtörténet, a) Vegyes 2. b) Magyarország 13. — 18. Könyvjegyzékek 5. — 19. Életrajzok 25. — 20. Deák Ferenczre vonatkozó művek 20. — 21. Iskolakönyvek és értesítők 303. — 22. Ifjusági iratok 23. — 23. Különféle beszédek 7. — 24. Egyleti dolgok 20. — 25. Naptárak 45. — 26. Vegyesek 37. — Összesen 1170. Ezekhez járul: Hírlap és folyóirat 217.

B) Német nyelven megjelent:

Mű 128. — Budapesti hírlap 42. — Vidéki 39. — Naptár 6. Összesen 215

C) Latin nyelven:

Mű 9. — Directorium és schematismus 20. Összesen 29.

D) Tót nyelven:

Mű 32. — Naptár 2. Összesen 34.

E) Oláh nyelven:

Mű 10. — Naptár 2. Összesen 12.

F) Szerb nyeven 15.

G) Horvát nyelven 12.

H) Olasz nyelven 2.

I) Francia nyelven 5.

H) Hazánkat érdeklő külföldi munka nyelvek szerint

Latin mű 3. — Német mű 83. — Francia mű 3. — Spanyol mű 1. —

Olasz mű 2. — Angol mű 4. — Svéd mű 1. — Lengyel mű 5. — Cseh mű 2. — Összesen 104.

A) Magyar nyelvű mű 1393.

B) Hazai nem magyar nyelvű 324.

C) Hazánkat érdeklő külföldi mű 104.

Összesen 1821.

Jelentés a M. N. Múzeum könyvtárának gyarapodásáról és használatáról az 1876-ik év második felében. ¹⁾

I.

A M. N. Múzeum könyvtára az 1876-ik év második felében: Ajándékba kapott: 1125 kötet nyomtatványt, 158 kéziratot és 3191 oklevelet.

Vásárolt: 653 kötet nyomtatványt, 17 kéziratot és 201 oklevelet, összesen 1605 forinton.

Köteles példányok czímén beküldetett (a hírlapokat is beszámítva) 1895 kötet.

Beköttetett: 596 darab.

Az olvasók száma: 6244. Ezek használtak 13,086 nyomtatványt és 443 kéziratot.

II.

Özvegy b. Jeszenák Jánosné ő miga, midőn f. évi szept. havábani levéltárát és kézíratainak egy részét a Múzeum könyvtárának átadta, a könyvtárában netán találtató többi kéziratokat és nyomtatványokat az intézetnek rendelkezésére bocsátotta. Ennek következtében a múzeumi könyvtár-őr a Pozsonyban elhelyezett mintegy 6000 kötet-

¹⁾ Az év első feléről szóló jelentést lásd a „Könyv-Szemle“ 221. lapján.

ből álló könyvtárt átvizsgálván, összesen 39 kötet régi nyomtatványt és 54 kötet kéziratot választott ki, melyeket a nagylelkű tulajdonosné f. évi november 30-án a Múzeumnak átadott. A nyomtatványok közül kiemeljük Kulcsár István Postillájának (Alsó-Jindva 1574) és Barta Boldizsár igen ritka Debreczeni krónikájának (Debreczen 1666) szép példányait, továbbá beces apró nyomtatványokat, XVII századbeli dissertatiókat. A kéziratok között külső kiállítás tekintetében legfigyelemreméltóbb Francesco Venerio velencei doge követutasításainak gyűjteménye, melyet fennebb Emich Gusztáv úr ismertet (261. l.); tartalom tekintetében pedig legnevezetesebb egy török kézirat, melyről Szilády Áron akadémia leírása tag nyomán a következőket emeljük ki.

Alakja — mint a deftereknek rendszeren — keskeny ívrét. Kötése, kemény, barnabőr; mindkét tábla külsején középtt keleti izlés szerinti levél- s virág-szövedékből alkotott nyomat látható.

A bőrtábla külsejére ragasztott kisedő czímcedulán ez olvasható: A budai és nógrádi livát új fő deftere. Ezen czím azonban nem fejezi ki a defter tartalmát. Ugyanis a 9 első levélen egészen más liváról t. i. a koppányiról találunk adózásra, hűbér s egyéb viszonyokra vonatkozó adatokat. Ezen rész czímlapjának csak fele van meg a második levélen, mivel az 1. és 2. levél közt legalább egy levél hiányzik, melyen a czím első felének s előlapján a szultán névjegyének kellett állani. Ezen adatok 157 $\frac{1}{2}$ -ről valók. — A 10. l. üres. A 11-en a budai és nógrádi legfőbb tisztviselők s kisebb és nagyobb hűbéresek száma van feljegyezve. A 12. l. üres. A 13. előlapján áll a szultán névjegye, mely minden fő defter hitelességének kelléke. A 13—44 levélig a budai livára vonatkozó szám-tételek állanak. Az adók különböző nemei egyenkint a főösszeggel elősorolva, köztök a rév- és vám stb. jövedelmek, hűbéresek névsora birtokaikkal s bérösszegeikkel stb. 45. 46. 47. l. üres. 48—56 l. a nógrádi livára tartozó hasonló adatok, 57. l. üres. 58—60 levélen hűbéresekre vonatkozó jegyzetek, melyeknek folytatása látható az 1-ső levélen. Az előforduló évszámok 1560—70 közé esnek.

III.

A Hanvay-család levéltára. A „Könyv-Szemle“ IV-ik számában említettük, hogy a Történelmi Társulat legutóbbi gömörmegyei kirándulása alkalmával, Hanvay Zoltán hamvai közbirtokos úr, a Hanvay-család ősrégi levéltárát, hazafias nagylelkűséggel a Nemzeti

Múzeumnak felajánlotta. Ma azon örvendetes tényt registrálhatjuk, hogy e nagybecsű levéltár nov. 28-án a Nemzeti Múzeum könyvtárába szállítatott, hol a többi családi levéltárakhoz hasonlóan mint örök letétemény fog elkülönítve őriztetni. A levéltár az Árpád-házi királyok idejéből 10-et, az Anjou-korból 147-et, a Hunyadyak és Jagellók korából a mohácsi vészig 87-et, s a mohácsi vésztől a XVIII-ik század végeig 436-ot, összesen 600 oklevelet, 632 levelet, 400 másolatot, mindössze 1772 darabot tartalmaz. Legrégibb oklevele 1254-ik évből való, melyben az esztergomi káptalan bizonyítja, hogy Buck özvegye de villa Hunga, Fulkussal Atanázus fiával mint férje rokonával, a káptalan színe előtt megjelenvén, a férjétől jegyajándékképen nyert Borkan nevű földnek 2 részét, Fulkus és a többi szomszédok beleegyezésével, 15 márka finom ezüstért, Buda és Budulounak, Mikus comes testvéreinek örökbe vallotta. — Mint-hogy a levéltár a kiválóbb magán levéltárak közé sorozható s a hazai jogtörténet politikai és közmívelődéstörténethez, de különösen Gömörmegeye monographiájához becses adatokat tartalmaz, ajánljuk azt, folyamatban levő elrendezése után, történetbuváraink figyelmébe.

IV.

A Nemzeti Múzeum könyvtára újabban vásárlás útján is becses kéziratokkal gazdagodott, melyekből kiemelendőnek tartjuk a következőket: Bártfay László eredeti naplója 1838—1841-ig. 11 vékony negyedréti kötetben, melyek a naplóírónak ismert állásánál fogva az említett évek irodalmi, politikai és társadalmi életére nevezetes világot vetnek. A „Dieteti közlő“ 1834-ik évi folyamának ötvenhárom s a Kossuth Lajos által szerkesztett „Országgyűlési Tudósítások“ 1834 és 1835-iki évfolyamából harmincz négy szám; báró Wesselényi Miklós notizkönyve 1836-ból a báró miniature arczképével; báró Wesselényi Miklós 24 levele Kölcsey, Deák és másokhoz 1837—1838-ból, (Vörös Antal másolatában, ki az idétt Wesselényinek titkára volt); báró Wesselényi Miklós és Kossuth Lajos notapere; Gr. Széchényi István 1 levele Szentkirályi Móriczhoz és 3 levele Kossuth Lajoshoz 1844-ből; Kossuth Lajos 2 levele gr. Széchényi Istvánhoz ugyanez évből (mind a hat levél Bártfay másolatában); Kossuth Lajos négy eredeti levele gróf Batthyány Kázmérhoz 1847—1848-ból és Perczel Móricz eredeti levele gr. Batthyány Kázmérhoz szinte 1848-ból. — Mindezek, a könyvtár tulajdonában lévő „Vörös Antal“-féle kéziratgyűjtemény kiegészítő részét képezik s Magyarország legújabb történetéhez becses adalékot fognak szolgáltatni.

V.

A M. N. Múzeum könyvtárában létező nagymennyiségű (mintegy 20,000 darabra menő) régi és újabb réz-, aczél- és fametszetek ekkoráig egyéb sürgősebb teendők miatt, rendezetlenül állottak. A Múzeum Igazgatósága ennek folytán örömmel és köszönettel fogadta Bubicz Zsigmond apát úrnak ajánlatát, ki késznek nyilatkozott, tisztán ügyszeretéből és tudományos érdeklődésből ama gyűjtemény rendezésére szentelni idejét.

A munka immár két hónap óta van folyamatban, és csak a jövő évben fog befejeztetni, a mikor részletes jelentést fogunk tenni.

A gyűjtemény a következő főosztályokba csoportosítottatik.

I. Fa- és rézmetszetek a XVI. és XVII. századból. (Dürer-től 77, Marc Antoniótól 17, Cranachtól 7, Rembrandtól 11 darabot birunk.)

II. Arezképek.

a) Magyar királyok, erdélyi fejedelmek.

b) Magyar főpapok és egyháziak.

c) Magyar főurak és vitézek.

d) Magyar írók és művészek.

e) Külföldiek.

III Képek a török világból. (Csaták, várak, térrajzok.)

IV. Koronázási s egyéb ünnepélyek

V. Szent képek.

VI. Jelmezek.

VII. Külföldi várak és városok.

Jelentes a M. Tud. Akadémia könyvtárának gyarapodásáról és használatáról 1876-ban.

A könyvtár folyó évben számos munkával gyarapodott részint a külföldi társulatokkal folytatott csereviszony, részint magánosok ajándéka és a köteles példányok által, részint pedig vásárlás után, mint azt a következő számadás mutatja.

A m. tud. Akadémia f. évben 75 társulattal állt csereviszonyban, melyek 294 munkát 366 kötetben küldtek.

Ajándék után 161 munkával 162 kötetben; saját kiadványai-ból 72 munkával 78 kötetben gyarapodott a könyvtár; köteles példányul 24 nyomda 278 munkát 318 kötetben küldött.

Vétel után 302 munka 1128 kötetben növelte az Akadémia könyvtárát.

Az összes gyarapodás tehát 1876 (dec. 12.) 1607 munka 2051 kötetben.

A könyvkötést több könyvkötő végezte, de végre Molnár Mihálynak adatott, mint a ki több éven át pontosan és hibátlanul kötötte a könyveket.

1876. dec. 12-ig köttetett 1041 nyomtatvány és 15 kézirat.

A könyvtár használatáról következő adatok vannak; a Könyvtárban 11.253 olv. használt 21,938 munkát; 123-an (tudósok, tanárok etc.) hazai használatra kivittek 978 munkát. Összesen 11.476 egység használt 22.916 munkát.

Nem hagyhatni itt érintetlenül azt, a mit a Magy. Könyvszemle sept.-oct. füzetének 224. lapján felemlítettek; t. i. a köteles példányt. A nyomdászok nagyon rendetlenül teljesítik ebbeli kötelezettségeket; a fővárosi nyomdák és nyomdatulajdonosok közül vannak olyanok, melyek fennállásuk óta egyetlen füzetet sem küldtek be. Ha a fővárosi nyomdák nem tartják meg a törvényt, s nem küldik be rendesen a köteles példányokat, mit szóljunk az egyes provincia-
lis kisebb nyomdákrol, hol sokkal csekélyebb számban és nem is oly fontos munkák jelennek meg. Pedig a törvény meg van. Az 1840. VI. tvcz. 11. §-a elrendeli, miszerint „Magyarországban és kapcsolt részeiben nyomtatott munkákból a m. t. Társaságot egy példány illeti, s jöllehet az 1848. tvcz. XVIII. 40. §-a hallgatással mellőzte, de határozottan el nem törölte. S tapasztalván a hanyagságot, az Akadémia 1868-ban kérvényt nyújtott be a ministeriumhoz, s ez u. a. év jun. 15-ki 7402. számú rendeletében tudósítja az Akadémiát, melyben köröztetik, hogy az 1840. VI. tvcz. 11. §-nak érvényessége felől az igazság- és belügyminister urak egyetértő nyilatkozata alapján a magyar- és erdélyországi nyomdászok hatóságilag felszólítottak, hogy a nálók megjelent vagy megjelenendő munkák egy-egy példányát a m. t. Akadémiának pontosan beszo-
lgáltassák.

De ennek sem volt a kívánt sikere, mert 1871. május 22-én ismét utasítottak a nyomdászok kötelezettségeik teljesítésére. Sajnos, azonban az ügy most sem áll jobban.

Én tehát azon véleményben vagyok, hogy „pénzbírság megállapítása mellett“¹⁾ a 3 intézet főkönyvtárnoka képezzen egy bizottságot a nyilvános intézetek főigazgatójával élén; ezen bizottság

kisérje figyelemmel a megjelenendő munkákat, s az év, vagy félév végén mindig terjeszse elő a ministeriumnak, mely nyomda nem küldte be rendszeren a példányokat. Ekkor remélhetni, hogy a nyomdatulajdonosok teljesíteni fogják köteleességeiket. H—d.

Jelentés a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának állapotáról, gyarapodásáról és forgalmáról 1876-ban.

A jelen év első heteiben a tisztí személyzet a kézi-könyvtár felállítását elvégezvén, hogy az hozzáférhető és kezelhető legyen, a könyvek czéduláztattak és számoztattak, a címjegyzék pedig kinyomatott; ezzel a könyvtár márczius 27-én megnyílt a nagy közönség számára. A címjegyzékbe fölvett 4423 műhöz az év második felében 434 új munka osztatott be a kézi-könyvtárba. Az olvasók forgalmát az alább következő táblázat mutatja.

A könyvtár végleges rendezése június 16-án vette kezdetét és az év végeig két főszak könyvei lettek czédulázva és számozva, még pedig egyidőben készült el a betűrendes és a szakkatalogus. A tudományszakok következőleg vannak a könyvtárban képviselve; Természettudomány és matematika; *a)* Matematika 1200; *b)* Természettan, csillagászat és vegytan 2588; *c)* Természetrajz (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan) 2107; *d)* Technologia, géptan, építészet, mezeigazdaságtan 1552, *e)* Hadtudományok 361; összesen 7808 művel. — Orvosi tudományok: *a)* Boncztan, szövettan, fejlődéstan, élettan és élettani vegytan 1371; *b)* Kórboncztan kórszövettan, kórtani vegytan, általános kór- és gyógytan, kórjelzéstan, és orvosi történet 2154; *c)* Gyógyszertan, mérejtan, különös kór- és gyógytan 1470; *d)* Sebészet, szemészet és szülészet 596; *e)* Törvényszéki orvostan, törvényszéki vegytan, elmekórtan, közegészségtan, orvosi rendészet és orvosi statistika 674; *f)* Állatgyógyászat 123; összesen 6388 művel.

Ez évben könyvvásárlásra a szokott 5000 frt dotatió kivül, a karok díjalapjából 348 frt 23 kr. fordított. Ebből könyvekre 2498 frt 46 kr., hirlapok és folyóiratokra 976 frt 83 kr., végre könyvkötésre 1872 frt 94 kr., összesen 5348 frt 23 kr. jutott.

Az ujonnan érkezett művek száma, ide értve az ajándékul nyerteket 1108, ezenkívül 170 miscellanea; a hirlapok és folyóiratok száma 186, (ezek közül 98 hazai hirlap és folyóirat).

¹⁾ Ezt azonban csak törvény állapíthatná meg.

Az egyetemi könyvtár forgalma 1876-ban.

Hó	Hány nap volt nyitva	Olvások száma	A használt művek száma	Az olvasók átlagos száma	Legtöbben voltak	Legkevesebben voltak	Jegyzetek
Márczius	5	1059	1186	211	márcz. 28. 244	márcz. 31. 191	Az új könyvtár megnyitott márcz. 27-én
Április	25	3488	4054	139	április 8. 199	április 30. 60	
Május	30	3535	4162	117	május 18. 152	május 7. 75	Jun. 16-tól sept. 3-ig a könyvtár zárva volt
Junius	13	762	780	58	junius 8. 85	junius 15. 9	
Septemb.	27	2956	3543	109	sept. 26. 176	sept. 8. 36	
October	31	4602	5732	148	octob. 21. 198	octob. 3. 99	
Novemb.	27	5305	5938	196	nov. 17. 234	nov. 22. 122	
Decemb.	27	4442	5105	166	dec. 9. 247	dec. 17. 92	
Összesen	185	26149	30500	141	Dec. 9. 247	Jun. 15. 9	

Nyitvatartási idő hétköznapokon d. u. 2-től 6-ig; ünnepnapokon d. e. 9-től 12 óráig.

A házon kívül kikölcsönzött művek száma 866 volt.

Szinnyei József.

Vegyes közlemények.

Felhívás.

Kétségtelen, hogy a könyvtárak története a tudományos művelődés történetének jelentékeny fejezetét; a könyvtárak száma, állapota és használata a nemzetek műveltségi állásának egyik biztos ismertető jelét képezi.

A könyvtárak történetének és állapotának megismertetése tehát fontos és tanulságos feladat.

Ez irányban nálunk eddig alig történt valami. A hazánkban létező nagyszámú köz- és magánkönyvtárakról igen hiányos ismereteink vannak, egy részökről úgyszólván semmit sem tudunk.

A „Könyv-Szemle“, mint az országos könyvtár közlönye, egyik feladatául tűzte ki e hiányt pótolni.

De a feladat megoldása csak az országban szétszórt könyvtárak tulajdonosainak és tisztviselőinek szíves közreműködésével történhetik meg. Ennek megnyerése és biztosítása végett kieszközöltük a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatási miniszter úr közbenjárását.

De e helyen is felkérni óhajtottuk a hazai könyvtárak tulajdonosait, tisztviselőit és mindazokat, kik helyzetöknél fogva tehetik, hogy ismertető közleményeiket beküldeni szíveskedjenek. Ezek a küldők neve alatt a „Könyv-Szemle“ hasábjain fognak napvilágot látni, később pedig külön munkában összefoglalva közrebocsáttatni.

A közlemények szerkesztésénél a következőkre fordítandó főfigyelem:

- a) A könyvtár alapításának és gyarapodásának története.
- b) A könyvtárban létező nyomtatványok, térképek, rajzok, kéziratok és oklevelek száma (habár csak hozzávetőleg is).
- c) A nevezetesebb ősnymtatványok, régi magyar könyvek (az utóbbiak 1600-ig), és kéziratok ismertetése.
- d) A könyvtár rendezésének és lajstromainak ismertetése.
- e) Ha a könyvtár nyilvános, az olvasók számának ismertetése.
- f) Mily összeg fordítatik évenként vásárlásokra? Léteznek-e e czélra alapítványok.
- g) A könyvtár tisztviselőinek névsora a legrégebb időktől fogva.

Reméljük, hogy tekintettel a kitzűzött feladat jelentőségére, az érdeklettek hazafias közreműködését nem fogják megtagadni.

Budapest, 1876. december 15-én.

Fraknoi Vilmos.

Báthory Istvánnak lengyel királylyá választásáról a Var-sóban egybegyűlt lengyel rendek által 1575. decemberben kiállított oklevél eredeti példánya, 67 függő pecséttel ellátva, a gróf Erdődy család vörösvári levéltárában őriztetik. A lemerbergi Ossolinski-féle lengyel nemzeti múzeum részére gróf Erdődy Sándor ő nmlga a nevezetes oklevelet lefényképeztette, és a kitünően sikerült fénykép egy példányát a Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozta.

Egy XVII. századbeli ismeretlen magyar költő munkája egy könyvtábla belsejében. Ismeretes, hogy a régi könyvkötők könyvtábláikhoz gyakran nyomtatványokat használtak anyagúl. Nem egy ismeretlen és becses munka került a táblák megvizsgálása és szétszedése által napvilágra. Igy közelebb a Nemzeti Múzeum könyvtárában, Megyesi Pál kisebb munkái colligátumának egykorú

(1660—70) könyvtábláján régi magyar nyomtatvány mutatkozván annak szétszedése után a következő című munkácska került elő:

Az havasalföldi hartzrol valo historia.

Ez Havasalföldi Enek
Mellyet nem régen szerzének
Magyarok emberkedének,
Ellenséget meg-verének,
Istentől segítettének.

Prov. 21. v. 31.

Az lo el-készítettik az átközetnek napjára, de az Uré a meg-tartás.

Author Joannes B. Kőröspataki, Minister Mező-Csavásiensis. ¹⁾

Nyomatattott M. DC. LVI. esztendőben.

A Vége: Irtam munkálkodtam, sokat gondolkodtam

Havasalföldében noha benn nem voltam

De kik oda voltak tőlük tudakoztam

Mező-Csávás az hol versekben formálttam.

Ez éneket irák egy fő Ur kedvéjért,

A' fejedelemnek egyik Úr bivejért,

Régi jó Urának emlekezetiért

Ha mi vetek benne ne vessed meg azért. ²⁾

Ezen nyomtatvány ekkoráig ismeretlen volt. Szabó Károly egy könyvtárban sem találta.

Sajnos, hogy a kis nyolczadrétű nyomtatvány csonkán maradt reánk. Megvan az első és utolsó levél, továbbá az a4 és a5 jegygyel jelölt két levél. Ugy látszik az egész nyolcz levélből állott. Hiányoznak tehát az a2 a3 a6 és a7 jegyű levelek.

¹⁾ Mező-Csávás Erdélyben.

²⁾ Ezen havasalföldi hadjáratot II. Rákóczy György viselte 1653-ban, oly czélból, hogy Sorban Konstantint visszahelyezze a vajdaságba.

